

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

De financiële positie van beeldend kunstenaars 1993 – 1995

drs Heidi Meulenbeek

J. Peter Hop

drs Dinand Webbink

Onderzoek in opdracht van
het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,
uitgevoerd door de Stichting voor Economisch Onderzoek
der Universiteit van Amsterdam (SEO)

Zoetermeer, april 1997

De financiële positie van beeldend kunstenaars 1993-1995

drs Heidi Meulenbeek

J. Peter Hop

drs Dinand Webbink

Onderzoek in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Amsterdam, februari 1997

Inhoud

1	Conclusies.....	1
2	Inleiding.....	3
3	Beschrijving van de beeldend kunstenaars	5
3.1	Inleiding.....	5
3.2	Persoonlijke kenmerken	5
3.3	De uitoefening van het beeldend kunstenaarschap in de praktijk	8
3.4	Gebruik van subsidies en stipendia.....	11
3.5	Gebruik bijstandsuitkering	14
4	De financiële positie van beeldend kunstenaars.....	19
4.1	Inleiding.....	19
4.2	Totale omzet en inkomsten minus uitgaven	19
4.3	Omzet in Nederland 1993-1995.....	23
4.3.1	Omzetbronnen	23
4.3.2	Omzet uit opdrachten.....	25
4.3.3	Omzet uit verkoop van vrij werk.....	28
4.3.4	Omzet uit verhuur, uitlenen en gebruiksrecht.....	32
4.3.5	Overige omzet.....	34
4.3.6	De totale omzet uit beeldende kunst.....	36
4.3.7	Overige inkomsten	37
4.3.8	Beroepsuitgaven	38
4.4	Belastbaar inkomen	39
5	Ontwikkeling van de financiële positie van beeldend kunstenaars	41
5.1	Inleiding.....	41
5.2	Totale omzet uit beeldende kunst in 1993-1995.....	42
5.3	Verschillen in omzet uit beeldende kunst in 1994 en 1995.....	47
5.4	Verschillen in omzet en in inkomen in 1994 en 1995 voor alle kunstenaars	51
6	Samenvatting	57
	Bijlage 1 Verantwoording.....	61

1 Conclusies

Voor het derde achtereenvolgende jaar heeft de SEO een panelonderzoek onder beeldend kunstenaars gehouden. Het panelonderzoek heeft twee hoofddoelen. Ten eerste moet jaarlijks een goed beeld worden gegeven van de omvang en samenstelling van de markt voor beeldende kunst in Nederland. Ten tweede wordt een groep beeldend kunstenaars in de tijd gevolgd, zodat allerlei inkomsten- en kostenontwikkelingen op individueel niveau in kaart kunnen worden gebracht.

Uit het onderzoek is gebleken dat de omzet uit beeldende kunst in 1995 is gestegen tot 233 miljoen gulden. In 1994 was dat 187 miljoen en in 1993 202 miljoen gulden.

'Vrij werk' wordt vooral gekocht door particulieren. In 1995 kochten zij voor bijna 54 miljoen gulden, dat is 66% van het totale bedrag aan verkopen van 'vrij werk'. De verkoop van 'vrij werk' wordt in toenemende mate gerealiseerd via een galerie of kunsthandel. In 1994 was dat nog 48%, in 1995 is dit 56%.

Ook de zogenaamde 'overige omzet' (subsidies, buitenland, lesgeven en trainingen, werk voor commissies en advisering) is gestegen ten opzichte van voorgaande jaren. Relatief gezien is de stijging bij 'werk voor commissies en advisering' het grootst. Absoluut gezien is de stijging het grootst bij 'subsidies voor beeldend kunstenaars' waaronder het basisstipendium: ruim 36 miljoen gulden in 1995. In de drie onderzochte jaren was het aandeel van de subsidies nooit hoger dan 15% van de totale omzet uit beeldende kunst.

De omzet van opdrachten, verkoop en verhuur in het buitenland is gedaald naar 2,8 miljoen gulden in 1995 en is vergelijking met de overige omzetposten van geringe betekenis.

De jaarlijkse inkomsten en omzet van beeldend kunstenaars zijn aan sterke schommelingen onderhevig. Bij slechts 13% van de kunstenaars is sprake van een voortdurend stijgende omzet. Voor 10% van de kunstenaars neemt de omzet echter jaarlijks af. Bij het grootste deel van de kunstenaars (77%) stijgt de omzet het ene jaar om ver-

volgens het volgende jaar weer te dalen of andersom. Zo'n 8% van de beeldend kunstenaars had in 1995 geen omzet uit beeldende kunst. Voor 79% is de totale omzet uit beeldende kunst onvoldoende geweest om boven het bijstandsniveau uit te komen. Voor 40% van de kunstenaars waren de beroepsuitgaven zelfs hoger dan de totale omzet uit beeldende kunst.

Het bedrag aan ontvangen bijstandsuitkeringen is gedaald van 62 miljoen in 1994 naar 51 miljoen in 1995. In 1995 had 37% van de kunstenaars een bijstandsuitkering. Waarschijnlijk is dit percentage enigszins vertekend door selectieve panel-uitval. Maar het lijkt erop dat het aandeel kunstenaars in de bijstand gestaag afneemt.

Zo'n 43% van de beeldend kunstenaars is een vrouw. Dat is in vergelijking met andere ondernemende beroepen vrij hoog. Wel vinden we dat vrouwen bijna 30% minder omzetten dan mannen.

Kunstenaars met als belangrijkste techniek 'plastiek/beeldhouwen' hebben ruim 40% meer omzet dan collega's met als belangrijkste techniek 'schilderen/tekenen'. Opvallend is dat kunstenaars steeds meer kiezen voor de 'hoge omzet techniek' en minder kiezen voor de 'lage omzet techniek'. Het percentage kunstenaars met als belangrijkste techniek 'schilderen/tekenen' is namelijk teruggelopen van 62% in 1993 naar 54% in 1995, terwijl het percentage kunstenaars met als belangrijkste techniek 'plastiek/beeldhouwen' is gestegen van 17% in 1993 naar 20% in 1995. Dit wijst erop dat kunstenaars zich bij de keuze van hun techniek marktconform gedragen.

Ongeveer 12% van de beeldend kunstenaars heeft geen opleiding aan een academie voor beeldende kunst gevolgd. Dit blijkt echter geen effect te hebben op de hoogte van de omzet uit beeldende kunst. Met andere woorden, ook zonder een diploma van een academie voor beeldende kunst is het mogelijk om succes te hebben als kunstenaar.

2 Inleiding

In 1994 heeft het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen aan de SEO gevraagd een panelonderzoek onder beeldend kunstenaars op te zetten. Het panelonderzoek onder beeldend kunstenaars heeft twee hoofddoelen. Ten eerste moet jaarlijks een goed beeld worden gegeven van de omvang en samenstelling van de markt voor beeldende kunst in Nederland. Ten tweede wordt een groep beeldend kunstenaars in de tijd gevolgd, zodat allerlei inkomsten- en kostenontwikkelingen op individueel niveau in kaart kunnen worden gebracht.

In 1994 heeft de SEO met succes de eerste ronde van het panelonderzoek onder beeldend kunstenaars gehouden; in de zomer van 1995 zijn dezelfde kunstenaars opnieuw schriftelijk geënquêteerd, andere kunstenaars zijn voor het eerst benaderd. In 1996 is het onderzoek voor de derde keer gehouden. Van de oorspronkelijke groep beeldend kunstenaars die in 1994 voor het eerst hebben meegedaan, zijn er 1996 nog precies 300 (62%) overgebleven. Zij vormen het panel waarvan over een periode van drie jaar waardevolle gegevens bekend zijn die inzicht kunnen verschaffen in de (financiële) ontwikkeling in die jaren. Verder is er een groep van 95 kunstenaars die zowel in 1995 als in 1996 hebben deelgenomen. Al met al kan het panelonderzoek met recht een succes worden genoemd en dat is in de eerste plaats te danken aan de kunstenaars zelf.

In de vragenlijst wordt onderscheid gemaakt in omzet uit opdrachten en uit vrije verkoop, omzet ten gevolge van verhuren of uitlenen van kunstobjecten en in overige omzet. Daarnaast komen onder meer inkomsten uit (bijstands)uitkeringen, pensioenen en ander werk aan de orde. Ook worden een aantal uitgavenposten onderscheiden.

De resultaten in dit rapport zijn opgehoogd van steekproef- naar populatieniveau. Er worden in het rapport derhalve uitspraken gedaan die betrekking hebben op zo'n 10.700 beeldend kunstenaars in Nederland.

De inhoud van dit rapport is daarnaast als volgt. In Hoofdstuk 3 worden de beeldend kunstenaars beschreven in termen van persoonskenmerken (onder meer geslacht, leeftijd, huishoudensituatie, opleiding) en kenmerken die samenhangen met de uitoefening van het beeldend kunstenaarschap. Hieronder wordt onder meer verstaan wat de meest beoefende technieken zijn en hoeveel tijd er gemiddeld wordt besteed aan het kunstenaarschap. Tevens wordt het gebruik van subsidies, stipendia en uitkeringen beschreven.

In Hoofdstuk 4 komt de financiële positie van de populatie beeldend kunstenaars aan de orde. Beschreven wordt hoeveel zij als groep omzetten, gespecificeerd naar allerlei bronnen. Ook de beroepsuitgaven worden behandeld, eveneens onderscheiden naar samenstellende onderdelen.

In Hoofdstuk 5 wordt de financiële positie beschreven van de kunstenaars die aan alle drie enquêtes hebben deelgenomen. Op deze wijze zijn ontwikkelingen tussen de peiljaren 1993, 1994 en 1995 goed waar te nemen. Onder meer is te zien wie de meest en minst succesvolle kunstenaars waren voor wat betreft de omzet uit beeldende kunst die men in de afgelopen drie jaar heeft gerealiseerd. Verder is gekeken naar de kunstenaars van wie, relatief gezien, de omzet uit beeldende kunst het meest is gestegen of gedaald in de jaren 1994 en 1995. In Paragraaf 5.4 worden de omzet en het inkomen van alle kunstenaars geanalyseerd met als doel factoren op te sporen die leiden tot een hogere dan wel lagere omzet of inkomsten.

Tot slot wordt in Bijlage 1 de samenstelling van de steekproef beschreven, alsmede de wijze waarop steekproefgegevens zijn opgehoogd naar populatieniveau. In Bijlage 2 is de gebruikte vragenlijst te vinden.

3 Beschrijving van de beeldend kunstenaars

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden een aantal kenmerken van de aan het onderzoek deelnemende beeldende kunstenaars beschreven. De uitkomsten voor de dit jaar gehouden enquête worden waar mogelijk vergeleken met de uitkomsten van overeenkomstige enquêtes die in 1995 en 1994 zijn gehouden. De gegevens van de enquête uit 1996 hebben voornamelijk betrekking op het jaar 1995 en de gegevens van de enquête uit 1995 en 1994 hebben respectievelijk betrekking op het jaar 1994 en 1993¹. De resultaten van de drie enquêtes zijn opgehoogd naar populatieniveau (zie ook Bijlage 1).

In Paragraaf 3.2 komen persoonlijke kenmerken aan de orde. Er zijn gegevens verzameld over geslacht, opleiding, leefsituatie, leeftijd en aantal jaren werkervaring. Vervolgens worden in Paragraaf 3.3 factoren beschreven die te maken hebben met de uitoefening van het beeldend kunstenaarschap in de praktijk. Duidelijk wordt wat de door beeldend kunstenaars meest beoefende technieken zijn, en hoeveel tijd zij gemiddeld besteden aan het kunstenaarschap. In Paragraaf 3.4 tenslotte volgt een beschrijving van het gebruik van subsidies, stipendia en uitkeringen.

3.2 Persoonlijke kenmerken

Het percentage vrouwen onder de beeldend kunstenaars is in vergelijking met vorig jaar gelijk gebleven, namelijk 43%.

Ook ten aanzien van de leefsituatie zijn er in vergelijking met het vorig jaar weinig veranderingen opgetreden. Een groot deel van de beeldend kunstenaars (44%) woont alleen en heeft geen zorg voor kinderen. Bijna 28% leeft in een gezinssituatie met

---

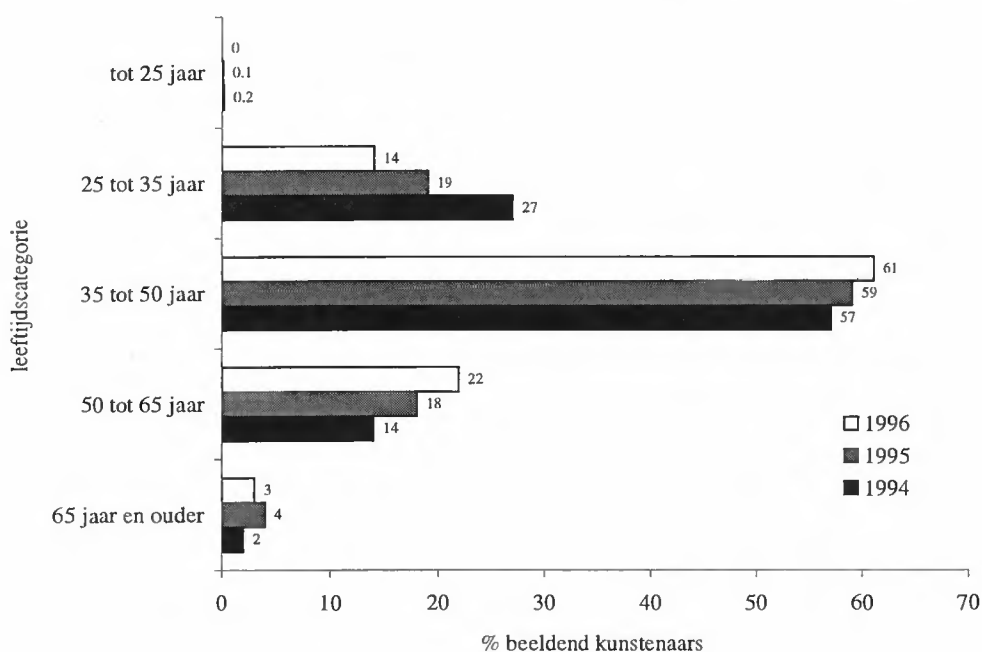
¹ Dit geldt met name voor de financiële gegevens. Voor persoonlijke kenmerken als leeftijd en opleiding is het jaar waarin de enquête gehouden werd bepalend.

kinderen en 21% is samenwonend of gehuwd zonder zorg voor kinderen. De overige 8% woont alleen met zorg voor kinderen. Respectievelijk 11% van de vrouwen en 6% van de mannen behoren tot deze laatste categorie. Ook in de groep alleenstaande zonder kinderen zitten meer vrouwen (49%) dan mannen (40%). Mannen zijn vaker samenwonend of gehuwd al dan niet met zorg voor kinderen.

Een overzicht van de beeldend kunstenaars naar leeftijd in 1994-1996 is te zien in Figuur 3/1.

Figuur 3/1 Percentage beeldend kunstenaars naar leeftijdscategorie in 1994-1996

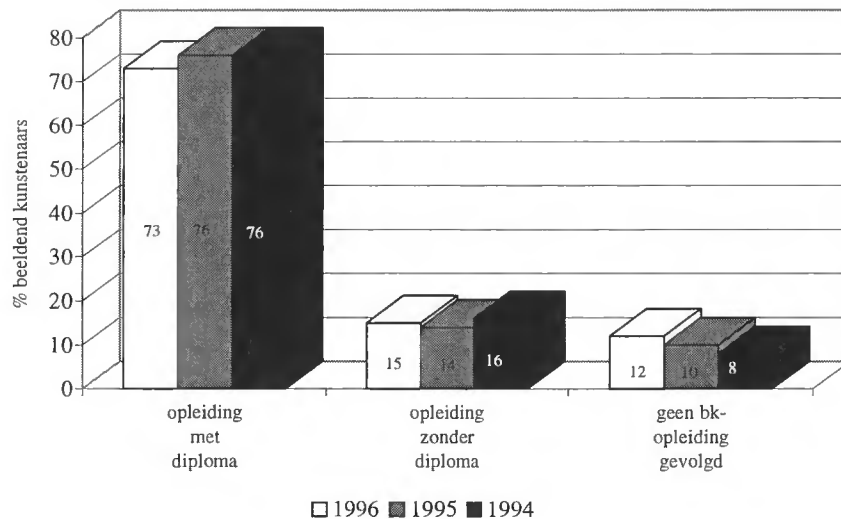

Ongeveer 60% van de beeldend kunstenaars is tussen de 35 en 49 jaar oud. Het percentage beeldend kunstenaars in de leeftijdsgroep van 25 tot 35 jaar is in de afgelopen drie jaar gedaald van 27% in 1994 naar 14% in 1996. Terwijl het percentage beeldend kunstenaars in de leeftijdscategorieën van 35 tot 50 jaar en van 50 tot 65 jaar is gestegen. Ook de gemiddelde leeftijd is gestegen van 41 jaar in 1994 naar 43 jaar in 1995 en 44 jaar in 1996. In de eerste plaats heeft deze verschuiving te maken met het feit dat de paneldeelnemers ouder zijn geworden. Er kan niet zonder meer geconcludeerd worden dat ook de populatie is verouderd. In de tweede plaats is het zo dat in het panel de uitval in de leeftijdsgroep 25 tot en met 34 jaar naar verhouding groter is dan in de overige leeftijdscategorieën.

Aan de kunstenaars is gevraagd of ze een opleiding hebben gevolgd aan een academie voor beeldende kunst. Er waren drie antwoordmogelijkheden: 'ja, met diploma', 'ja, zonder diploma' en 'nee'. In Figuur 3/2 is te zien dat ongeveer driekwart van de beeldend kunstenaars in de onderzochte jaren een opleiding aan een academie voor beeldende kunst heeft gevolgd. Het aandeel beeldend kunstenaars dat geen opleiding heeft gevolgd, is gestegen van 8% in 1994 naar 10% in 1995 en 12% in 1996.

In 1996 heeft 15% van de mannelijke en 8% van de vrouwelijke beeldend kunstenaars geen opleiding aan een academie voor beeldende kunst gevolgd. Van de mannen heeft 70% een diploma behaald van de kunstacademie tegenover 78% van de vrouwen.

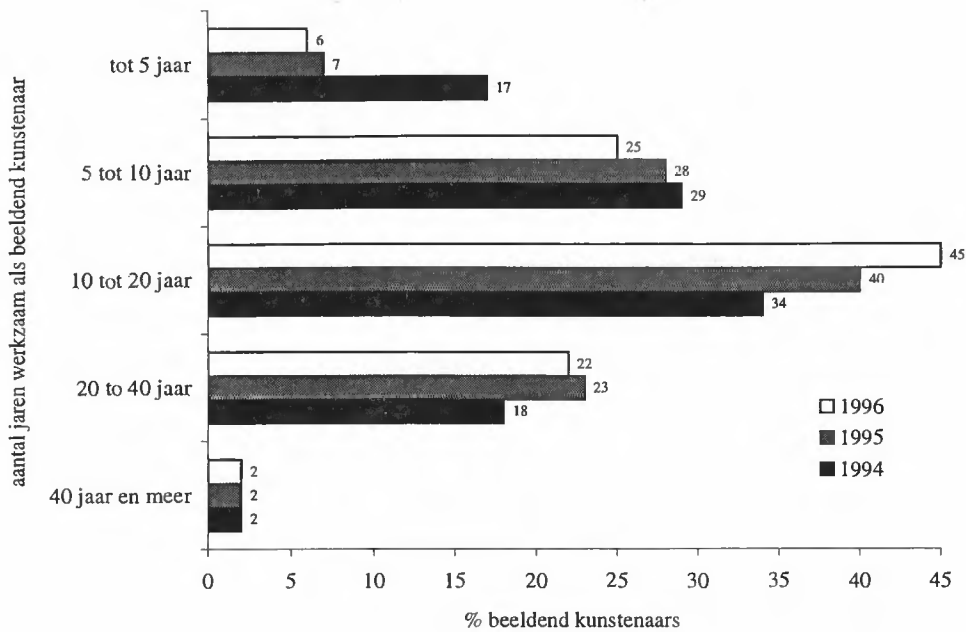
Figuur 3/2 Percentage beeldend kunstenaars naar wel of niet een beeldend kunstenaars opleiding gevolgd in 1994-1996

Aan de kunstenaars is verder gevraagd sinds wanneer zij als zelfstandig beeldend kunstenaar werkzaam zijn. Uit Figuur 3/3 wordt duidelijk dat ten opzichte van de vorige jaren, het percentage kunstenaars met minder dan vijf jaar beroepservaring nog iets verder is afgenomen. In 1996 is 45% van de beeldend kunstenaars tien tot twintig jaar werkzaam als kunstenaar. Ook hier is, net als bij de stijging van de (gemiddelde) leeftijd, sprake van een paneleffect en niet zozeer een populatie-effect².

² Zo hebben de gegevens die gebruikt zijn voor de eerste steekproeftrekking betrekking op de jaren '91 en '92 en voor de tweede steekproeftrekking op de jaren '92 en '93. Dat betekent bijvoorbeeld dat pas afgestudeerden niet in het panel vertegenwoordigd zijn.

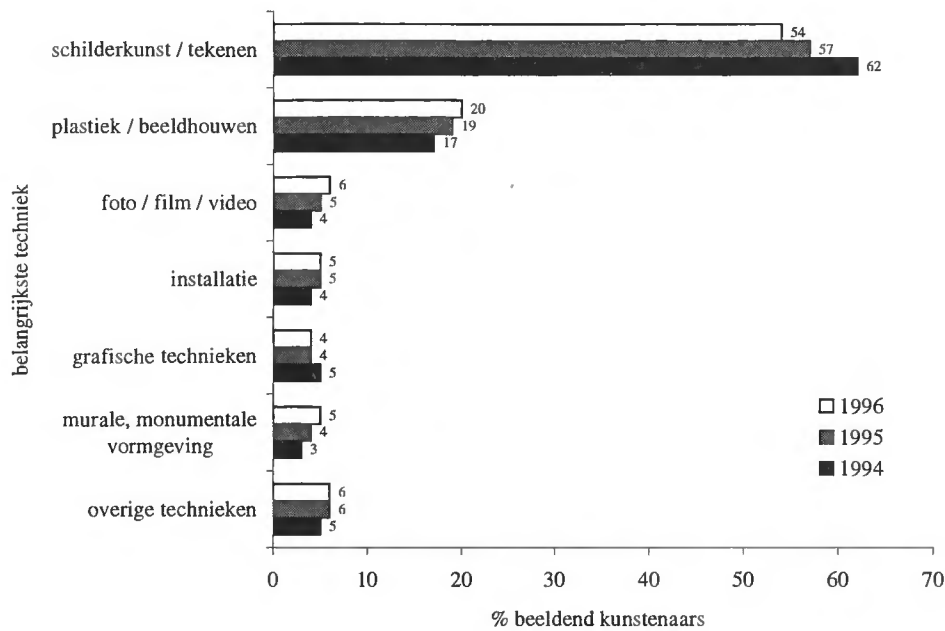
Figuur 3/3 Percentage beeldend kunstenaars naar het aantal jaren dat men zelfstandig werkzaam is als beeldend kunstenaar in 1994-1996

3.3 De uitoefening van het beeldend kunstenaarschap in de praktijk

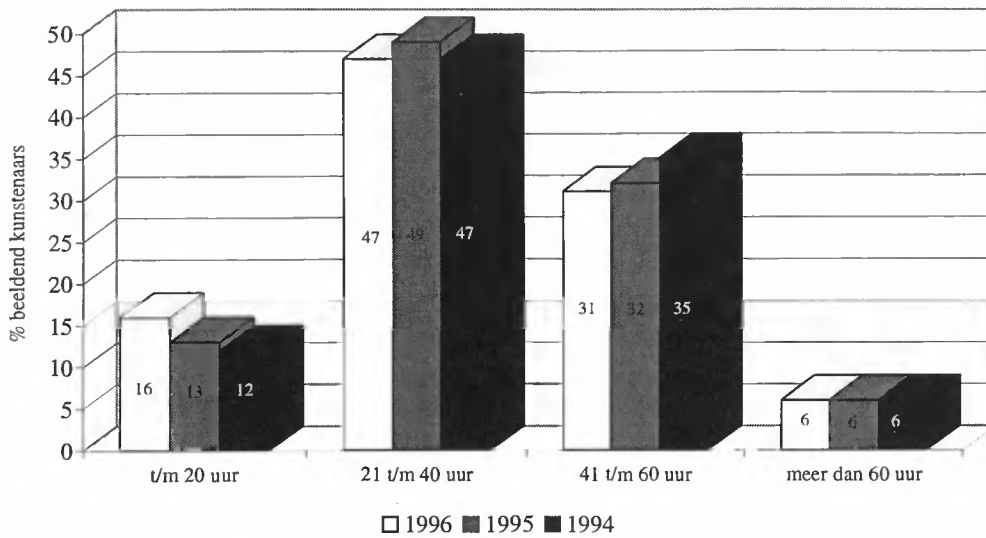
Evenals in 1995 en 1994 wordt 'schilderkunst/tekenen' in 1996 door meer dan de helft van de kunstenaars beschouwd als belangrijkste techniek. Wel is het percentage teruggelopen van 62% in 1994 naar 54% in 1996. Daarna volgt 'plastiek/ beeldhouwen' (door 20% als belangrijkste techniek bestempeld). Technieken als sierraadkunst, keramiek en textiel worden door beeldend kunstenaars veel minder toegepast en zijn daarom in Figuur 3/4 vermeld onder 'overige technieken'.

Figuur 3/4 Percentage beeldend kunstenaars naar meest beoefende techniek in 1994-1996

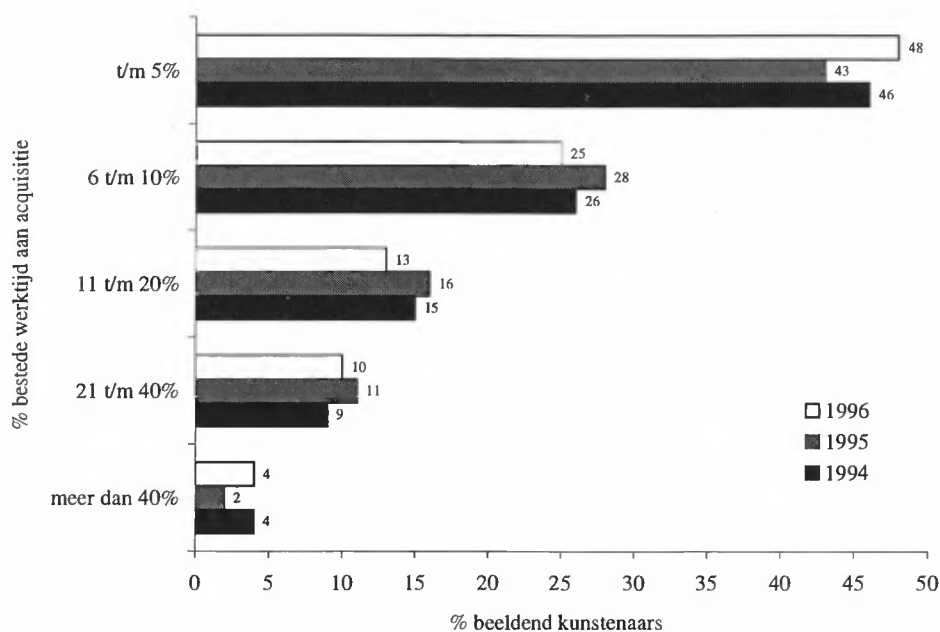
Aan de kunstenaars is gevraagd hoeveel uur per week zij gemiddeld besteden aan het uitoefenen van het kunstenaarschap (inclusief lesgeven, commissie- en advieswerk). In Figuur 3/5 is te zien dat het percentage beeldend kunstenaars dat 20 uur of minder besteedt aan het uitoefenen van hun beroep, iets is gestegen (16%) terwijl het percentage beeldend kunstenaars dat 21 uur tot 60 uur per week bezig is met het beeldend kunstenaarschap iets is gedaald. In 1996 is gemiddeld 39 uren per week besteed aan het uitoefenen van het kunstenaarschap. In de twee voorafgaande jaren was dat 40 uur.

Figuur 3/5 Percentage kunstenaars naar gemiddeld aantal uren per week besteed aan uitoefening beroep in 1994-1996

Een deel van de tijd die kunstenaars besteden aan het uitoefenen van hun beroep, besteden zij aan het verwerven van opdrachten of aankopen. Aan de kunstenaars is gevraagd hoeveel procent van hun tijd zij hier gemiddeld aan besteden. Uit Figuur 3/6 kan worden geconcludeerd dat in alle onderzochte jaren meer dan 70% van de kunstenaars hooguit 10% van de werktijd aan zogeheten acquisitiewerkzaamheden besteedt.

Figuur 3/6 Percentage kunstenaars naar percentage gemiddeld bestede werktijd aan inspanningen om opdrachten te verwerven in 1994-1996

3.4 Gebruik van subsidies en stipendia

Individuele Subsidies en beroepskostenvergoedingen

Een derde van de kunstenaars heeft destijds gebruik gemaakt van de BKR. Nadat in 1987 de BKR werd afgeschaft, zijn er andere regelingen voor in de plaats gekomen zoals onder anderen de beroepskostenvergoeding (tot 1 oktober 1994), individuele subsidies en sinds 1994 het basisstipendium.

Uit Tabel 3/1 blijkt dat 44% van de beeldend kunstenaars nooit een aanvraag heeft ingediend voor een beroepskostenvergoeding. Van de overige (56%) aanvragers is van iets minder dan de helft (47%) een aanvraag voor een beroepskostenvergoeding nooit gehonoreerd.

Tabel 3/1 Aanvragen en honoreringen van beroepskostenvergoedingen (percentage beeldend kunstenaars)

beroepskostenvergoeding aantal malen aanvraag ingediend/gehonneerd	percentage beeldend kunstenaars	
	aangevraagd vóór 1995	gehonneerd vóór 1995
nooit een aanvraag ingediend	44	
nooit een aanvraag gehonneerd		47
1 maal ingediend/gehonneerd	15	16
2 maal ingediend/gehonneerd	13	12
3 maal ingediend/gehonneerd	10	7
4 maal ingediend/gehonneerd	6	8
5 maal ingediend/gehonneerd	7	8
meer dan 6 maal ingediend/gehonneerd	5	3
totaal	100	100

Aanvragen voor een individuele subsidie zoals bijvoorbeeld een startstipendium of een werkbeurs kunnen nog steeds worden gedaan. Vandaar dat in Tabel 3/2 een onderscheid is gemaakt naar het aantal malen dat men vóór 1995 en in 1995 een aanvraag voor een individuele subsidie heeft ingediend. Vóór 1995 heeft 55% van de beeldend kunstenaars nooit een aanvraag voor een individuele subsidie ingediend. In 1995 zelf is dat 90%.

Tabel 3/2 Percentage beeldend kunstenaars dat ooit een aanvraag heeft ingediend voor een individuele subsidie vóór 1995 en in 1995

aantal malen aanvraag ingediend	percentage beeldend kunstenaars	
	vóór 1995	in 1995
nooit een aanvraag ingediend	55	90
1 maal	16	9
2 maal	12	1
3 maal	8	-
4 maal	4	-
5 maal	3	-
meer dan 6 maal	3	-
totaal	100	100

Uit Tabel 3/3 blijkt dat van de kunstenaars die *vóór 1995* ooit een aanvraag hebben ingediend (45%), van 53% nooit een aanvraag is gehonoreerd. Van de kunstenaars die *in 1995* tenminste één aanvraag hebben ingediend (10%), is van 38% de aanvraag toegekend.

Tabel 3/3 Percentage beeldend kunstenaars waarvan een aanvraag voor een individuele subsidie is gehonoreerd, gegeven dat men een aanvraag heeft ingediend

aantal malen aanvraag gehonoreerd	percentage beeldend kunstenaars	
	voor 1995	in 1995
nooit een aanvraag gehonoreerd	53	62
1 maal	20	38
2 maal	14	-
3 maal	5	-
4 maal	3	-
5 maal	2	-
meer dan 6 maal	3	-
totaal	100	100

Basisstipendium

De Regeling basisstipendia bestaat sinds januari 1994 en is bedoeld om beeldend kunstenaars in staat te stellen hun beroepspraktijk te continueren door in een aanvulling op het inkomen te voorzien. De regeling is in plaats gekomen van de beroepskostenvergoeding en bestaat naast de individuele subsidies.

In 1995 heeft 17% en in 1994 heeft 32% van de beeldend kunstenaars een aanvraag ingediend voor een basisstipendium. Aan respectievelijk 44% en 37% van deze kunstenaars is een basisstipendium toegekend. Dat betekent dat bijna 15% oftewel 1550 van de kunstenaars een basisstipendium kreeg toegewezen³.

³ Op grond van gegevens van het Fonds BKVB lijken aan het onderzoek deelnemende kunstenaars met een basisstipendium enigszins oververtegenwoordigd. Begin 1996 zijn er bij het Fonds 1232 gehonoreerde aanvragers geregistreerd. Bron: Fonds BKVB-bulletin 6, juni 1996.

Tabel 3/4 Percentage beeldend kunstenaars dat in 1995 of in 1994 een aanvraag voor een basisstipendium heeft ingediend en het percentage beeldend kunstenaars waarvan een aanvraag is gehonoreerd gegeven dat men een aanvraag heeft ingediend.

aanvraag ingediend/gehonoreerd	percentage beeldend kunstenaars			
	ingediend 1995	gehonoreerd 1995	ingediend 1994	gehonoreerd 1994
ja	17	44	32	37
nee	83	56	68	63
totaal	100	100	100	100

3.5 Gebruik bijstandsuitkering

Uit de eerdere enquêtes bleek dat in 1993 zo'n 50% van alle beeldend kunstenaars en in 1994 48% een (gedeeltelijke) bijstandsuitkering had. De enquête van dit jaar wijst uit dat in 1995 bijna 37% van de beeldend kunstenaars een bijstandsuitkering heeft gehad en dat dit in september 1996 is teruggelopen naar 31% (zie Tabel 3/5).

Tabel 3/5 Percentage beeldend kunstenaars met een bijstandsuitkering in de jaren 1993-1996

jaar	percentage beeldend kunstenaars
1993	50
1994	48
1995	37
1996	31

Deze cijfers wijzen op een belangrijke afname van het percentage kunstenaars in de bijstand. De daling wordt echter enigszins vertekend door selectieve panel-uitval. Beeldend kunstenaars met een bijstandsuitkering vallen namelijk vaker uit. Tabel 3/6 laat zien dat van de beeldend kunstenaars in het panel 45% in 1993 en 40% in 1994 een bijstandsuitkering had. Van de uitvallers is dat respectievelijk 45% en 50%. Voor 1993 is er dus geen verschil tussen beide groepen. Het percentage uitvallers dat in 1994 een uitkering had is wel hoger dan het percentage panelleden dat in 1994 een

uitkering had. Ook in 1995 is het percentage uitvallers met een bijstandsuitkering hoger dan het percentage panelleden. Daarbij dient te worden opgemerkt dat het percentage uitvallers met een bijstandsuitkering in 1995 wellicht nog iets hoger is omdat het hier een momentopname betreft.

In Tabel 3/6 is overigens ook te zien dat het aandeel kunstenaars met een bijstandsuitkering in het panel, dus onder degenen die aan alle drie enquêtes hebben deelgenomen, is gehalveerd. De conclusie lijkt gerechtvaardigd dat het aandeel kunstenaars in de bijstand gestaag afneemt maar dat de cijfers in Tabel 3/5 waarschijnlijk iets te rooskleurig zijn.

Tabel 3/6 Vergelijking van het percentage beeldend kunstenaars in het panel (n=300) en de 'uitvallers'* (n=181) met een bijstandsuitkering

bijstandsuitkering in:	% beeldend kunstenaars in panel	% 'uitvallers'
1993	45	45
1994	40	50
1995	30	35**
1996	22	onbekend

* beeldend kunstenaars die in 1994 en/of 1995 hebben deelgenomen

** % beeldend kunstenaars dat in de enquête van 1995 aangaf momenteel (augustus '95) een bijstandsuitkering te hebben

Verder is er ook nog een groep 'uitstromers' Dit zijn de kunstenaars die in 1993 een bijstandsuitkering ontvingen en in 1996 niet meer. In totaal zijn dit 73 kunstenaars uit het panel van 300 kunstenaars. Nadere analyse van de groep uitstromers laat zien dat zij in vergelijking met kunstenaars die nog wel een uitkering ontvangt significant vaker:

- jonger zijn;
- alleenstaand zijn zonder zorg voor kinderen;
- minder lang werkzaam zijn als beeldend kunstenaar;
- een basisstipendium toegewezen hebben gekregen.

Aan de kunstenaars is gevraagd hoeveel jaar van hun actieve beroeps carrière zij een bijstandsuitkering hebben gehad. Uit Tabel 3/7 wordt duidelijk dat 34% van de

beeldend kunstenaars nooit een bijstandsuitkering heeft ontvangen. De grootste groep (30%) heeft vijf tot tien jaar lang een bijstandsuitkering gehad.

Tabel 3/7 Percentage beeldend kunstenaars naar aantal jaren van de actieve beroeps carrière dat men een bijstandsuitkering heeft ontvangen.

aantal jaren bijstandsuitkering ontvangen	percentage beeldend kunstenaars
niet van toepassing	34
1 jaar	6
2 tot en met 4 jaar	14
5 tot en met 9 jaar	30
10 tot en met 19 jaar	15
20 jaar en langer	1
totaal	100

In Tabel 3/8 wordt een overzicht gegeven van het aantal jaren dat kunstenaars zelf denken nodig te hebben om zelfstandig (zonder bijstandsuitkering) in hun levensonderhoud te kunnen voorzien.

Tabel 3/8 Percentage beeldend kunstenaars naar aantal jaren dat men nodig denkt te hebben om zelfstandig als beeldend kunstenaar in hun levensonderhoud te kunnen voorzien.

aantal jaren uitkering nodig	percentage beeldend kunstenaars
niet van toepassing	35
1 jaar	3
2 tot en met 4 jaar	12
5 tot en met 9 jaar	12
10 tot en met 19 jaar	10
20 jaar en langer	2
"geen idee"	20
"nooit zelfstandig"	6
totaal	100

Zo'n 15% van de kunstenaars denkt binnen vier jaar geen bijstandsuitkering meer nodig te hebben. Twintig procent heeft "geen idee" en 6% meent nooit te kunnen leven van de beeldende kunst.

Aan de kunstenaars met een bijstandsuitkering is gevraagd of de Gemeentelijke Sociale Dienst in 1995 of 1996 arbeidsvoorwaarden heeft opgelegd. Zo'n 13% zegt dat dit in 1995 inderdaad het geval is geweest. In 1996 is aan 11% van de kunstenaars arbeidsvoorwaarden opgelegd door de Sociale Dienst.

4 De financiële positie van beeldend kunstenaars

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de financiële situatie van beeldend kunstenaars in Nederland in 1995. Om te beginnen wordt er een onderscheid gemaakt tussen *omzet* en *overige inkomsten*. Alle inkomsten die direct of indirect met het beeldend kunstenaarschap verband houden, worden *omzet* genoemd. Bijstandsuitkeringen, pensioenen en inkomsten uit ander werk vallen onder de noemer *overige inkomsten*. Ook zal, net als in Hoofdstuk 3, een vergelijking worden gemaakt met de financiële situatie van beeldend kunstenaars in 1993 en 1994.

In Paragraaf 4.2 wordt eerst een overzicht gegeven van de totale omzet en inkomsten minus de beroepsuitgaven van beeldend kunstenaars in Nederland. In Paragraaf 4.3 wordt de omzet uit opdrachten, verkoop van vrij werk, verhuur, uitlenen en gebruiksrecht en de overige omzet (subsidies, verkopen in het buitenland, lesgeven en trainingen en werk voor commissies) beschreven. Vervolgens komen in deze paragraaf de overige inkomsten en de beroepsuitgaven aan de orde. Tenslotte komen in Paragraaf 4.4 het belastbaar inkomen en het netto inkomen van de partner aan de orde.

4.2 Totale omzet en inkomsten minus uitgaven

In deze paragraaf wordt een totaaloverzicht gegeven van de omzet uit beeldende kunst, de overige inkomsten en de beroepsuitgaven. Vervolgens wordt in twee tabellen de verdeling van de kunstenaars over een aantal inkomensklassen weergegeven. Een tabel met de *totale omzet* uit beeldende kunst minus de beroepsuitgaven en een tabel met de *totale inkomsten* (omzet en overige inkomsten) minus de beroepsuitgaven.

Tabel 4/1 geeft een totaaloverzicht van de omzet, overige inkomsten en beroepsuitgaven in 1993-1995. De totale inkomsten minus de beroepsuitgaven van de beeldend kunstenaars bedroegen in 1995 in totaal f201 miljoen, tegenover f166 miljoen in 1994 en f209 miljoen in 1993.

Tabel 4/1 Totale inkomsten minus de beroepsuitgaven van beeldend kunstenaars in Nederland in 1993-1995

	bedrag in f miljoen	bedrag in f miljoen	bedrag in f miljoen
	1995	1994	1993
opdrachten	57	52	44
verkoop van vrij werk	81	66	73
verhuur, uitlenen of gebruiksrecht	13	9	13
overige omzet	82	60	72
	-----	-----	-----
totale omzet uit beeldende kunst	233	187	202
- beroepsuitgaven	- 150	- 134	- 129
	-----	-----	-----
omzet minus uitgaven	83	53	73
+ overige inkomsten	+ 118	+ 113	+ 136
	-----	-----	-----
totale inkomsten minus beroepsuitgaven	201	166	209

Opvallend is een verschuiving van inkomstenbron. Zo halen kunstenaars in 1995 meer omzet uit beeldende kunst en minder uit overige inkomsten als (bijstands)uitkering of ander werk. De stijging in vergelijking met 1994 is vrijwel geheel te danken aan de stijging van de totale omzet uit beeldende kunst. Maar ook de overige inkomsten vertonen een lichte stijging. Ten opzichte van 1993 is er sprake van een lichte daling voor wat betreft de totale inkomsten minus de beroepskosten. De totale omzet uit beeldende kunst is in 1995 echter met f31 miljoen gestegen in vergelijking met 1993. Maar omdat de beroepskosten zijn gestegen en de overige inkomsten gedaald, is er per saldo sprake van een daling.

De *totale omzet* uit beeldende kunst in 1995 bedraagt f233 miljoen. Wanneer daar de beroepsuitgaven worden afgetrokken, blijft er nog 83 miljoen gulden over. In Tabel 4/2 is te zien hoe dit bedrag over de beeldend kunstenaars is verdeeld. In 1995 heeft

40% van de beeldend kunstenaars een negatief inkomen (dat wil zeggen meer uitgaven dan omzet). In 1994 en 1993 is dat meer namelijk 48% en 46%.

Tabel 4/2 Percentage beeldend kunstenaars naar de totale omzet* minus beroepsuitgaven in 1993-1995 verdeeld in klassen

inkomensklasse in guldens	percentage beeldend kunstenaars		
	1995	1994	1993
negatief inkomen	40	48	46
f1 tot f5.000	19	19	18
f5.000 tot f10.000	11	10	10
f10.000 tot f15.000	9	4	5
f15.000 tot f25.000	10	7	7
f25.000 tot f50.000	7	9	10
f50.000 tot f100.000	4	2	3
meer dan f100.000	0.3	1	1
totaal	100	100	100

* zonder aftrek van sociale premies en belastingen

Verder kan uit Tabel 4/2 geconcludeerd worden dat in alle drie de jaren voor ongeveer 80% van de beeldend kunstenaars de omzet uit beeldende kunst onvoldoende is geweest om boven het bijstandsniveau (omzet van meer dan f15.000) uit te komen.

Tabel 4/3 laat de verdeling zien van de *totale inkomsten* (omzet plus overige inkomsten minus beroepsuitgaven) van kunstenaars over de verschillende inkomensklassen. Hieruit blijkt dat het percentage kunstenaars met een negatief totaalinkomen is gestegen van 8% in 1993 naar 10% in 1994 en vervolgens weer gedaald naar 9% in 1995. In 1995 en 1994 had bijna de helft een inkomen tussen f15.000 en f25.000. Het percentage beeldend kunstenaars met een inkomen van meer dan f25.000 is in vergelijking met 1993 iets gedaald.

Tabel 4/3 Percentage beeldend kunstenaars naar de totale inkomsten* minus de beroepsuitgaven in 1993-1995 verdeeld in klassen

inkomensklasse in guldens	percentage beeldend kunstenaars			
	1995	1994	1993	1995 excl. bijstand
negatief inkomen	9	10	8	28
f1 tot f5.000	8	8	7	15
f5.000 tot f10.000	12	12	5	10
f10.000 tot f15.000	24	24	12	11
f15.000 tot f25.000	25	26	42	15
f25.000 tot f50.000	15	15	19	14
f50.000 tot f100.000	6	4	6	6
meer dan f100.000	0.3	1	1	0.3
totaal	100	100	100	100

* zonder aftrek van sociale premies en belastingen

Wanneer we de totale inkomsten minus beroepsuitgaven voor 1995 nogmaals zouden bekijken maar dan exclusief de inkomsten van een bijstandsuitkering (zie Tabel 4/3 laatste kolom), blijkt dat 28% van de kunstenaars een negatief inkomen had in dat jaar. Zo'n 15% verdiende tot f5.000.

Tabel 4/4 geeft per leeftijdscategorie de gemiddelde omzet uit beeldende kunst en de totale inkomsten weer, beide minus de beroepsuitgaven. Zowel de gemiddelde omzet uit beeldende kunst minus beroepsuitgaven als de totale inkomsten minus beroepsuitgaven lopen per leeftijdscategorie op. Opvallend zijn de relatief hoge omzet uit beeldende kunst (met name in 1994) en totale inkomsten van de beeldend kunstenaars van 65 jaar en ouder. Het gaat hier echter wel om een kleine groep. Daarom moet men er voor waken te concluderen dat 'bejaarde' kunstenaars relatief veel verdienen. Bovendien wordt de financiële situatie van het vermoedelijk grote aantal gestopte oudere kunstenaars niet beschreven in Tabel 4/4, simpelweg omdat zij niet aan de enquête hebben meegedaan. Goed denkbaar is dat kunstenaars boven de 65 jaar alleen doorgaan met hun beroepsuitoefening als ze succesvol zijn. Bij de relatief hoge totale inkomsten kan nog worden opgemerkt dat die waarschijnlijk voor het grootste deel uit AOW en pensioen bestaan.

Tabel 4/4 Gemiddelde omzet uit beeldende kunst minus beroepsuitgaven en totale inkomsten minus beroepsuitgaven per leeftijdscategorie in 1995 en 1994

leeftijdscategorie	percentage beeldend kunstenaars		gemiddelde omzet uit beeldende kunst minus beroepsuitgaven		gemiddelde totale inkomsten minus beroepsuitgaven	
	1995	1994	1995	1994	1995	1994
tot en met 34 jaar	14	19	6.112	3.487	14.398	13.818
35 tot en met 49 jaar	61	59	7.447	7.943	16.923	16.812
50 tot en met 64 jaar	22	18	9.989	6.393	22.311	19.010
65 jaar en ouder	3	4	9.515	14.966	37.540	44.787

4.3 Omzet in Nederland 1993-1995

4.3.1 Omzetbronnen

Aan de kunstenaars is gevraagd of zij omzet hebben gehad uit:

- opdrachten;
- verkoop van vrij werk;
- verhuur, uitleen of gebruiksrecht.

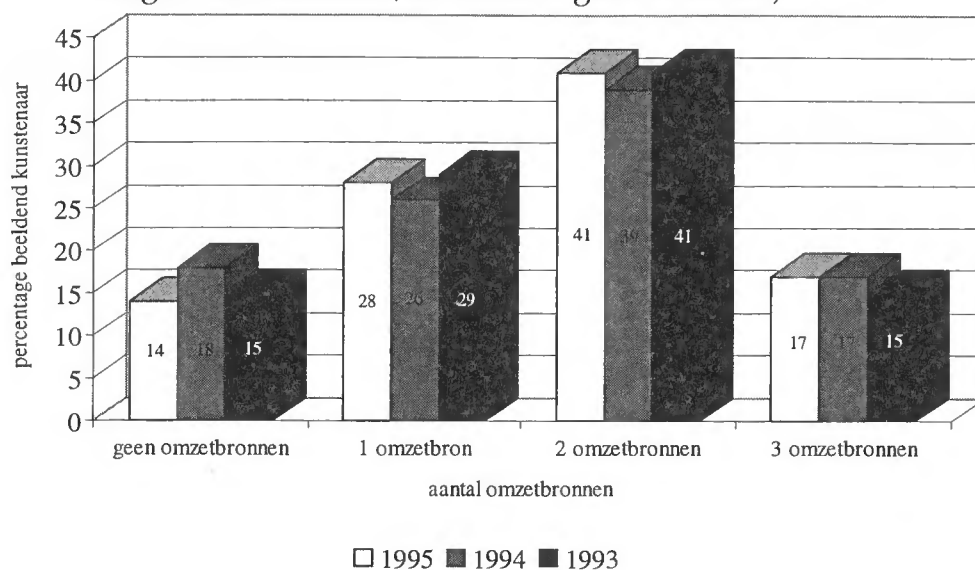
In 1995 heeft 71% van de beeldend kunstenaars vrij werk verkocht. Iets minder dan de helft heeft in opdracht gewerkt of een vergoeding voor verhuur, uitleen of gebruiksrecht ontvangen. Het percentage beeldend kunstenaars dat omzet heeft uit werk in opdrachten neemt toe van 36% in 1993 naar 47% in 1995. Zo'n 14% geeft aan in 1995 geen omzet uit één van de drie genoemde bronnen te hebben gehad. Daarvan had 53% in 1995 een bijstandsuitkering. In Tabel 4/5 wordt een overzicht gegeven van de omzetbronnen en het percentage beeldend kunstenaars dat hieruit omzet heeft gehad in 1993-1995.

Tabel 4/5 Bronnen van omzet in Nederland in 1993-1995

combinaties van omzetbronnen	percentage beeldend kunstenaars		
	1995	1994	1993
opdrachten, verkoop vrij werk en vergoedingen voor uitleen of gebruiksrecht	17	17	15
opdrachten en verkoop vrij werk	19	17	13
opdrachten en vergoedingen voor uitleenen of gebruiksrecht	3	3	3
verkoop vrij werk en vergoedingen voor uitleenen of gebruiksrecht	18	19	25
alleen opdrachten	8	6	5
alleen verkoop vrij werk	17	15	21
alleen vergoedingen voor uitleenen of gebruiksrecht	4	5	3
geen van allen	14	18	15
totaal	100	100	100
bron van omzet	percentage beeldend kunstenaars		
	1995	1994	1993
werk in opdracht	47	43	36
verkoop vrij werk	71	68	74
vergoedingen voor uitleenen of gebruiksrecht	43	43	46
geen van allen	14	18	15

Wanneer we kijken naar het *aantal* omzetbronnen per beeldend kunstenaar in 1995 dan blijkt dat 41% twee omzetbronnen had. Respectievelijk 28% en 17% hadden omzet uit één bron en uit drie bronnen. Zo'n 14% van de kunstenaars had in 1995 geen omzet uit opdrachten, verkoop van vrij werk of vergoedingen voor verhuur, uitleenen of gebruiksrecht. In 1994 was dat nog 18% en in 1993 15%. In Figuur 4/1 volgt een overzicht van het percentage beeldend kunstenaars naar aantal omzetbronnen in 1993-1995.

Figuur 4/1 Percentage beeldend kunstenaars naar aantal omzetbronnen in 1993-1995 (met als mogelijkheden: opdrachten, verkoop van vrij werk en vergoedingen voor verhuur, uitlenen of gebruiksrecht)

4.3.2 Omzet uit opdrachten

In Tabel 4/6 volgt een overzicht van het gemiddeld bedrag per beeldend kunstenaar en van het totaalbedrag aan opdrachten voor elk van de onderscheiden opdrachtgevers. Het gemiddeld bedrag per kunstenaar is berekend over die kunstenaars die daadwerkelijk omzet hadden via de betreffende opdrachtgever. De gemiddelde bedragen per kunstenaar kunnen niet worden gesommeerd omdat de aantallen kunstenaars per opdrachtgever sterk verschillen.

Het totaalbedrag aan opdrachten is gestegen van 43 miljoen in 1993 naar 52 miljoen in 1994 en 57 miljoen in 1995. Een belangrijk deel van deze stijging is te danken aan ministeries. Deze gaven in 1995 meer dan twee maal zoveel uit aan opdrachten dan in '94 en '93.

Tabel 4/6 Omzet verdeeld naar opdrachtgevers in 1993-1995

opdrachtgever	totaalbedrag in f1.000			gemiddeld bedrag per beeldend kunstenaar in f		
	1995	1994	1993	1995	1994	1993
bedrijven/instellingen	19.143	18.155	16.414	11.366	13.094	12.280
gemeenten	13.542	15.826	10.405	9.526	14.188	11.430
particulieren	9.517	10.475	5.869	4.209	5.477	3.870
ministeries	8.771	3.437	3.684	29.013	15.880	15.330
stichtingen	4.010	2.825	3.069	4.174	3.529	5.080
provincies	1.859	1.392	1.695	5.972	7.652	9.390
musea	364	202	2.314	3.011	2.296	17.170
totaal	57.206	52.312	43.450			

Opvallend in Tabel 4/6 is de stijging van het totaalbedrag aan opdrachten van ministeries. Ook het gemiddeld bedrag per kunstenaar is bij opdrachten verstrekt door ministeries verreweg het hoogst, gevolgd door bedrijven en instellingen. Het totaalbedrag waarvoor bedrijven en instellingen opdrachten hebben verleend, is echter hoger dan het totaalbedrag uitgegeven door ministeries.

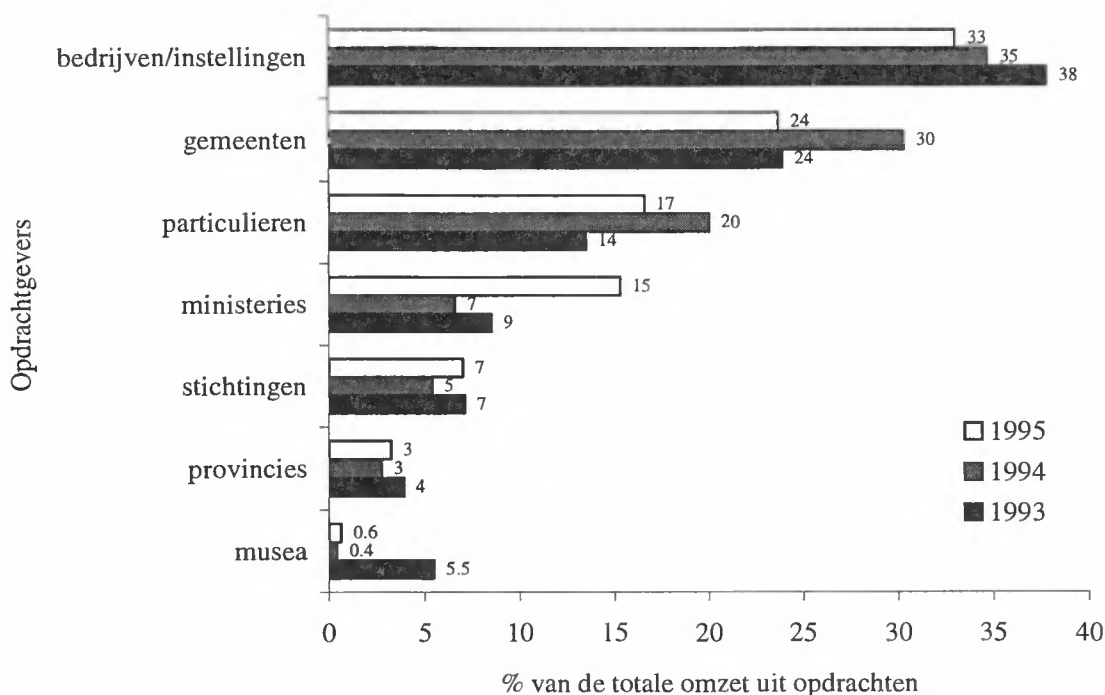
Uit Tabel 4/7 blijkt dat iets meer dan de helft (53%) van de beeldend kunstenaars in 1995 geen omzet uit opdrachten had. In 1994 was dat nog 57% en in 1993 64%. Voor het grootste deel van de beeldend kunstenaars dat in 1995 wel omzet uit opdrachten had, ligt de omzet evenals in 1994 en 1993 tussen de f1.000 en f10.000. Het percentage beeldend kunstenaars dat meer dan f25.000 heeft omgezet aan opdrachten is in de afgelopen drie jaar gelijk gebleven, namelijk 5%. Het hoogste bedrag aan omzet uit opdrachten was ruim f334.734.

Tabel 4/7 Percentage beeldend kunstenaars naar omzet uit opdrachten in 1993-1995

omzetklasse in gulden	percentage beeldend kunstenaars		
	1995	1994	1993
geen omzet uit opdrachten	53	57	64
f1 tot f1.000	8	6	5
f1.000 tot f5.000	16	17	16
f5.000 tot f10.000	10	9	4
f10.000 tot f25.000	8	6	6
f25.000 tot f50.000	3	3	2
f50.000 tot f100.000	1	1	2
meer dan f100.000	1	1	1
totaal	100	100	100

Wanneer wordt gekeken naar het aandeel van de verschillende opdrachtgevers in het totaalbedrag waarvoor in 1995 opdrachten zijn verstrekt, dan blijken evenals in 1994 en 1993 bedrijven en instellingen en gemeenten nog steeds de belangrijkste opdrachtgevers te zijn (zie Figuur 4/2). Het aandeel van bedrijven en instellingen in het totaal van de opdrachten bedraagt 33%. In 1994 en 1993 was dat respectievelijk 35% en 38%. Het aandeel van de ministeries is ten opzichte van 1994 verdubbeld. Opvallend is dat de musea in 1993 nog 5% van het totaalbedrag aan opdrachten voor hun rekening namen, terwijl dit in 1994 is gedaald naar 0,4% en in 1995 naar 0,6%. Dit verschil wordt echter veroorzaakt door een respondent die in 1993 voor een totaalbedrag van ruim f45.000 aan opdrachten heeft gehad van musea. Wanneer we deze kunstenaar buiten beschouwing laten, daalt het aandeel van musea in het totaalbedrag aan opdrachten in 1993 naar 0,5%.

Figuur 4/2 Omzet uit opdrachten naar opdrachtgevers in percentages van de totale omzet uit opdrachten in 1993-1995

4.3.3 Omzet uit verkoop van vrij werk

In Tabel 4/8 wordt een overzicht gegeven van het totaalbedrag aan verkopen, het gemiddeld bedrag per beeldend kunstenaar en het totaalbedrag aan verkopen voor elk van de onderscheiden groepen kopers. Het totaalbedrag aan verkopen is in 1995 gestegen tot bijna f81 miljoen. Dat is f15 miljoen meer dan in 1994. In 1993 bedroeg het totale bedrag aan verkopen f73 miljoen. De particuliere kopers hebben in 1995 in vergelijking met 1994 zo'n f14 miljoen meer uitgegeven. Voor het grootste deel deden zij dat via galerie of kunsthandel (f35,5 miljoen in 1995). Maar ook het bedrijfsleven en de overheid zijn belangrijke afnemers. Dat geldt voor alle onderzochte jaren.

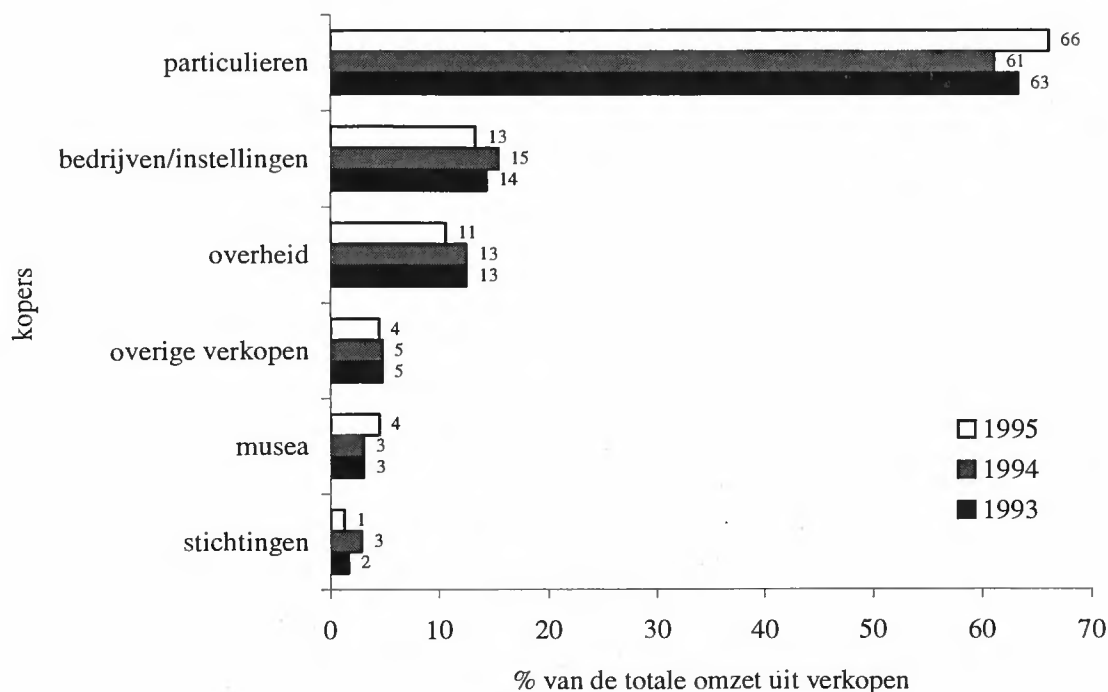
Tabel 4/8 Omzet in guldens verdeeld naar kopers van vrije werken in 1993-1995

koper	totaalbedrag in f1.000			gemiddeld bedrag per beeldend kunstenaar in f		
	1995	1994	1993	1995	1994	1993
particulieren	53.473	39.904	46.517	8.695	7.895	8.280
bedrijven/instellingen	10.797	10.093	10.534	5.390	6.517	5.050
overheid	8.608	8.185	9.209	3.938	4.669	4.230
musea	3.595	2.267	2.539	7.314	5.700	4.860
stichtingen	935	1.839	1.152	2.344	3.893	2.180
overige verkopen*	3.531	3.042	3.487	4.144	4.921	4.040
totaal	80.939	65.330	73.438			

* de 'overige verkopen' betreffen voornamelijk rechtstreekse verkopen aan (niet) commerciële uitleeninstellingen en galleries of kunsthandel

Wanneer we kijken naar het aandeel van de onderscheiden kopers in de totale omzet uit verkopen dan blijken particulieren nog steeds veruit het grootste deel van de aankopen voor hun rekening te nemen. In vergelijking met 1994 en 1993 is het aandeel van de verschillende kopers in 1995 vrijwel gelijk gebleven (zie Figuur 4/3).

Figuur 4/3 Omzet uit vrije verkoop naar kopers in percentages van de totale omzet uit vrije verkoop in 1993-1995

In 1995 had 30% van de beeldend kunstenaars geen omzet uit verkoop van vrij werk. Dat is meer dan in 1993 toen 26% geen omzet had uit de verkoop van vrij werk en iets minder dan in 1994. Meer dan een kwart (28%) van de beeldend kunstenaars verdiende daarmee in 1995 tussen de f1.000 en f5.000; zo'n 3% verdiende meer dan f50.000. De hoogste omzet uit verkoop van vrij werk bedroeg in 1995 f158.500. Tabel 4/9 geeft een overzicht van het percentage beeldend kunstenaars naar omzet uit verkopen van vrij werk.

Tabel 4/9 Percentage beeldend kunstenaars naar omzet uit verkopen van vrij werk in 1993-1995

omzetklasse in guldens	percentage beeldend kunstenaars		
	1995	1994	1993
geen omzet uit verkopen van vrij werk	30	32	26
f1 tot f1.000	10	10	8
f1.000 tot f5.000	28	26	27
f5.000 tot f10.000	13	15	17
f10.000 tot f25.000	12	10	15
f25.000 tot f50.000	4	4	5
meer dan f50.000	3	3	2
totaal	100	100	100

Aan de kunstenaars is gevraagd via welke kanalen zij hun werk hebben verkocht. Uit Tabel 4/10a blijkt dat in 1995 van de totale omzet uit verkopen van vrij werk, 56% is gerealiseerd via een galerie of kunsthandel en 33% vanaf atelier (dat wil zeggen zonder tussenkomst van derden). In 1994 was dat respectievelijk 48% en 36% (zie Tabel 4/10b). Particulieren kopen overwegend via galeriën of kunsthandel terwijl de overheid en bedrijven of instellingen vaker rechtstreeks bij de kunstenaar kopen.

Tabel 4/10a Omzet in guldens uit verkopen in 1995 aan verschillende categorieën van kopers per verkoopkanaal

kanaal	kopers						totaal	%
	overheid	bedrijven	particulier	stichting	musea	overig		
	in f1.000							
galerie/ kunsthandel	2.148	4.654	35.500	51	1.141	1.994	45.488	56
vanaf atelier	4.576	4.556	14.265	709	2.445	-	26.551	33
kunstuitleen	1.545	908	2.754	89	-	1.537	6.833	8
art-consultancy/ bemiddelaars	339	679	954	86	9	-	2.067	3
totaal	8.608	10.797	53.473	935	3.595	3.531	80.939	100

Tabel 4/10b Omzet in guldens uit verkopen in 1994 aan verschillende categorieën van kopers per verkoopkanaal

kanaal	kopers							%
	overheid	bedrijven	particulier	stichting	musea	overig	totaal	
	in f1.000							
galerie/ kunsthandel	2.813	2.992	22.950	365	975	1.011	31.105	48
vanaf atelier	3.558	4.556	13.823	675	1.267	-	23.879	36
kunstuitleen	1.592	542	2.113	594	-	2.031	6.897	11
art-consultancy/ bemiddelaars	222	2.003	1.018	205	25	-	3.448	5
totaal	8.185	10.093	39.904	1.839	2.267	3.042	65.330	100

4.3.4 Omzet uit verhuur, uitlenen en gebruiksrecht

Tabel 4/11 geeft een overzicht van het gemiddeld bedrag per beeldend kunstenaar en het totaalbedrag uit verhuur, uitlenen en gebruiksrecht. Het totaalbedrag aan omzet uit verhuur etc. is ten opzichte van 1994 met ruim drie miljoen gulden gestegen. De opbrengsten uit gebruiksrecht vertonen de grootste stijging.

Tabel 4/11 Omzet in guldens uit verhuur, uitlenen en gebruiksrecht in 1993-1995

omzetbronnen	totaalbedrag in f1.000			gemiddeld bedrag per beeldend kunstenaar in f		
	1995	1994	1993	1995	1994	1993
omzet uit uitlenen via niet- commerciële uitleeninstellingen	6.876	6.359	8.411	2.060	2.208	2.770
omzet uit uitlenen via com- merciële uitleeninstellingen	2.821	1.701	2.882	3.006	1.948	2.702
omzet uit zelf georganiseerde uitlenen/leasing	957	839	750	885	978	1.018
opbrengsten uit gebruiksrecht (bijv. publicatievergoeding)	2.003	496	1.171	3.666	750	1.908
totaal	12.657	9.395	13.214			

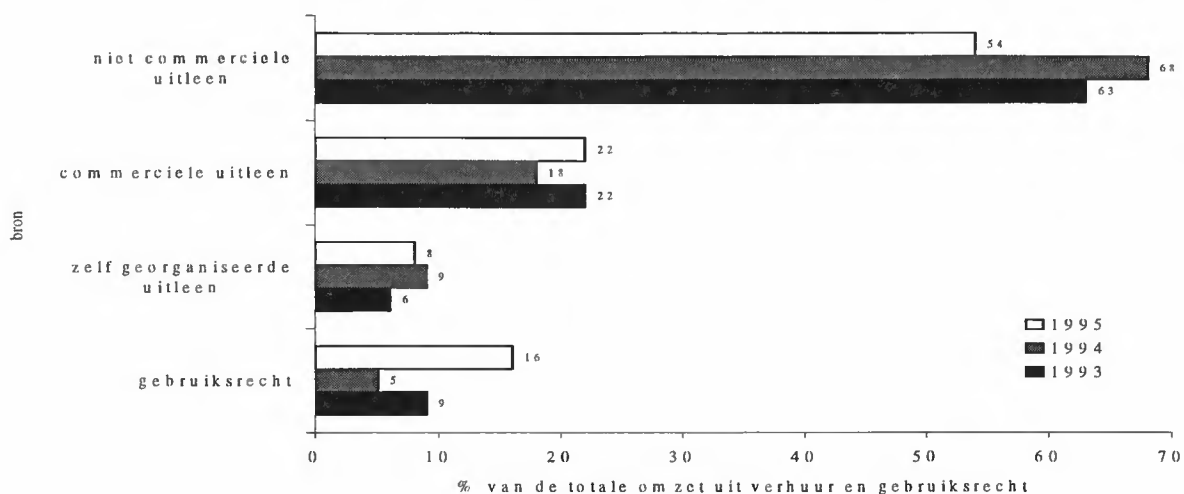
Zo'n 57% van de beeldend kunstenaars had in 1995 evenals in 1994 geen omzet uit verhuur, uitleen of gebruiksrecht. De rest had dat wel en in totaal verdienden zij hiermee in 1995 ruim f12 miljoen, dat wil zeggen gemiddeld zo'n f2.700 per kunstenaar (met omzet uit betreffende bron). Ook deze omzet is zeer ongelijk verdeeld, zoals blijkt uit Tabel 4/12. Slechts 5% verdient meer dan f5.000 uit verhuur, uitleen of gebruiksrecht.

Tabel 4/12 Percentage beeldend kunstenaars naar omzet uit verhuur, uitleen en gebruiksrecht in 1993-1995

omzetklasse in guldens	percentage beeldend kunstenaars		
	1995	1994	1993
geen omzet uit verhuur etc.	57	57	54
f1 tot f1.000	20	22	23
f1.000 tot f5.000	18	16	14
f5.000 tot f10.000	2	3	5
f10.000 tot f25.000	2	2	3
f25.000 tot f50.000	1	0,1	1
totaal	100	100	100

Hoewel het aandeel van de niet-commerciële uitleen in 1995 is gedaald naar 54%, vormt het toch nog altijd de grootste omzetbron voor vergoedingen uit verhuur, uitleen en gebruiksrecht (zie Figuur 4/4). Opvallend is verder de stijging van het aandeel in het totaal van de omzet uit gebruiksrecht: van 5% in 1994 naar 16% in 1995.

Figuur 4/4 Omzet uit verhuur, uitlenen en gebruiksrecht naar omzetbron in percentages van de totale omzet uit verhuur, uitlenen en gebruiksrecht in 1993-1995

4.3.5 Overige omzet

Naast omzet uit opdrachten, verkopen en verhuur, uitlenen en gebruiksrecht kunnen beeldend kunstenaars ook nog andere (overige) omzet hebben die verband houdt met hun beeldend kunstenaarschap zoals:

- subsidies (o.a. basisstipendium) voor beeldend kunstenaars;
- opdrachten, verkoop, publikatierechten en verhuur *in het buitenland*;
- lesgeven en trainingen;
- werk voor commissies, advisering.

De overige omzet is gestegen van f59 miljoen in 1994 naar f82 miljoen in 1995 (zie Tabel 4/13). Absoluut gezien is de stijging het grootst bij 'subsidies' voor beeldend kunstenaars: bijna f9 miljoen ten opzichte van 1994 en ruim f12 miljoen ten opzichte van 1993. Relatief gezien is de stijging bij 'werk voor commissies en advisering' het grootst. Ook in 1995 blijft bij de omzet uit het buitenland ten opzichte van 1993 lager.

Tabel 4/13 Overige omzet in gulden verdeeld naar omzetbron in 1993-1995

omzetbron	totaalbedrag in f1.000			gemiddeld bedrag per beeldend kunstenaar in f		
	1995	1994	1993	1995	1994	1993
subsidies voor beeldend kunstenaars	36.080	26.986	23.976	10.503	8.211	7.245
opdrachten, verkoop en verhuur in buitenland	2.882	2.323	5.706	4.681	3.602	8.651
lesgeven en trainingen	37.097	27.619	42.458*	11.290	9.776	12.650*
werk voor commissies en advisering	6.000	2.637		5.037	2.721	
totaal	82.059	59.565	72.140			

* voor 1993 zijn voor de posten 'lesgeven en trainingen' en 'werk voor commissies en advisering' geen afzonderlijke cijfers bekend

Uit Tabel 4/14 blijkt dat 43% van de kunstenaars geen overige omzet had. Dat is een lichte stijging ten opzichte van 1994 en 1993. Zo'n 20% had overige omzet tussen de f1.000 en f5.000, dat is minder dan in de twee voorafgaande jaren. Het percentage kunstenaars dat tussen f10.000 en f25.000 verdiende (18%) is in vergelijking met 1994 en 1993 groter.

Tabel 4/14 Percentage beeldend kunstenaars naar overige omzet in 1993-1995

omzetklasse in gulden	percentage beeldend kunstenaars		
	1995	1994	1993
geen overige omzet	43	40	41
f1 tot f1.000	7	8	8
f1.000 tot f5.000	13	18	14
f5.000 tot f10.000	10	14	15
f10.000 tot f25.000	18	11	12
f25.000 tot f50.000	7	8	7
f50.000 to f100.000	2	1	3
totaal	100	100	100

4.3.6 De totale omzet uit beeldende kunst

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de totale omzet uit beeldende kunst. Hieronder worden zowel omzet uit opdrachten, verkopen en verhuur en gebruiksrecht verstaan, als ook omzet uit overige aan het beeldend kunstenaarschap gerelateerde activiteiten zoals beschreven in Paragraaf 4.2.5.

De verkoop van vrij werk is ook in 1995 de belangrijkste omzetbron voor beeldend kunstenaars, gevolgd door overige omzet en opdrachten. In Tabel 4/15 volgt een overzicht hiervan. De gemiddelde bedragen per kunstenaar kunnen niet worden gesommeerd omdat de aantallen kunstenaars per omzetbron sterk verschillen.

De totale omzet uit beeldende kunst is in vergelijking met vorige jaren in 1995 gestegen naar f233 miljoen. Was er in 1994 in vergelijking met 1993 nog sprake van een daling van de totale omzet uit beeldende kunst van 8%, in 1995 vertoont de totale omzet uit beeldende kunst in vergelijking met 1994 een stijging van bijna 25%. De stijging in 1995 ten opzichte van 1993 bedraagt 15%.

Ten opzichte van 1994 is de stijging vooral te danken aan een toename van de verkoop van vrij werk en aan een stijging van de overige omzet. Ten opzichte van 1993 is de stijging van het totaalbedrag aan opdrachten het grootst.

Tabel 4/15 Totale omzet uit beeldende kunst in Nederland in 1993-1995

omzetbron	totaalbedrag in f miljoen			gemiddeld bedrag per beeldend kunstenaar in f		
	1995	1994	1993	1995	1994	1993
opdrachten	57	52	44	11.431	12.936	12.760
verkoop van vrij werk	81	66	73	10.864	10.192	10.380
verhuur, uitlenen of gebruiksrecht	13	9	13	2.782	2.292	3.020
overige omzet	82	60	72	13.386	10.464	12.902
totaal	233	187	202			

Uit Tabel 4/16 blijkt dat 8% van de beeldend kunstenaars in 1995 geen omzet heeft gehad uit beeldende kunst. In 1994 was dat 12% en in 1993 7%. De overige kunste-

naars hebben gezamenlijk zo'n f233 miljoen omgezet, dat is een gemiddelde van bijna f24.000 per kunstenaar. Dit gemiddelde zegt echter weinig, omdat de omzet ongelijk over de kunstenaars is verdeeld: 31% verdiende minder dan f5.000 terwijl enkele kunstenaars een omzet hadden van meer dan f100.000. Zo'n 37%, heeft een omzet tussen de f5.000 en f25.000 per jaar (zie Tabel 4/16).

Tabel 4/16 Percentage beeldend kunstenaars naar totale omzet uit beeldende kunst in 1993-1995

omzetklasse in guldens	percentage beeldend kunstenaars		
	1995	1994	1993
geen omzet uit beeldende kunst	8	12	7
f1 tot f1.000	7	5	5
f1.000 tot f5.000	16	16	17
f5.000 tot f10.000	14	21	18
f10.000 tot f25.000	23	21	26
f25.000 tot f50.000	22	15	15
f50.000 tot f100.000	7	7	9
f100.000 tot f150.000	2	2	2
meer dan f150.000	1	1	1
totaal	100	100	100

4.3.7 Overige inkomsten

Naast omzet uit beeldende kunst kunnen beeldend kunstenaars nog andere inkomsten hebben. Dit zijn bijvoorbeeld inkomsten uit ander werk (dat niet met het beeldend kunstenaarschap te maken heeft), (bijstands)uitkeringen en terugontvangen BTW.

Tabel 4/17 geeft een overzicht van de overige inkomsten van beeldend kunstenaars in 1995 en 1994. De totale overige inkomsten in 1995 bedroegen f118 miljoen, in 1994 was dat f113 miljoen. In de enquête van 1993 zijn de overige inkomsten niet verder uitgesplitst (en daarom niet aangegeven in Tabel 4/17); ze bedroegen in totaal f136 miljoen. Het gaat hierbij om het totaal van de posten 'bijstandsuitkering' en 'ander

werk e.d.'. De in 1993 terugontvangen BTW is onbekend. In Paragraaf 3.4 bleek dat in 1993 de helft van de beeldend kunstenaars een bijstand uitkering had. In 1995 was dat gedaald naar 37%. Het totaalbedrag dat kunstenaars in 1993 aan bijstandsuitkering hebben ontvangen, zal naar alle waarschijnlijkheid hoger zijn geweest dan in 1995.

Tabel 4/17 Overige inkomsten van beeldend kunstenaars in 1995 en 1994

overige inkomsten	totaalbedrag in <i>f</i> miljoen		gemiddeld bedrag per beeldend kunstenaar in <i>f</i>		percentage van het geheel	
	1995	1994	1995	1994	1995	1994
bijstandsuitkering (netto)	51	62	13.731*	13.793	44	55
overige uitkeringen, pensioen	30	47	18.962	16.010	25	42
ander werk	33		13.618		28	
terugontvangen BTW	4	4	1.318	1.737	3	3
totaal	118	113			100	100

* gemiddeld bruto is dat ongeveer *f*18.000 à *f*19.000

4.3.8 Beroepsuitgaven

In Tabel 4/18 is te zien dat de beroepsuitgaven voor 1995 ten opzichte van 1994 met *f*16 miljoen zijn gestegen tot een totaal van *f*150 miljoen. 'Materiaalkosten' en 'huisvestingskosten' blijven de grootste posten en vormen samen 58% van de totale beroepsuitgaven.

Tabel 4/18 Totale beroepsuitgaven in 1993-1995 in guldens en percentages

kostenpost	bedrag in f miljoen			percentage van het geheel		
	1995	1994	1993	1995	1994	1993
materiaalkosten	49	42	43	33	31	33
huisvestingskosten	38	32	30	25	24	24
kosten van exposities, verkoop-, reis- en verblijfkosten	25	15	18	17	11	14
afschrijvingen*	5	4	5	3	3	4
overige beroepskosten	33	41	33	22	31	25
totaal	150	134	129	100	100	100

* De post 'afschrijvingen' heeft betrekking op de aanschaf van apparatuur voor de directe uitoefening van het werk als beeldend kunstenaar over de afgelopen 5 jaar. Het betreft alleen apparatuur die momenteel nog wordt gebruikt. De levensduur is voor alle apparatuur op vijf jaar geschat.

4.4 Belastbaar inkomen

De beeldend kunstenaars is gevraagd naar hun belastbaar inkomen in 1995. Tabel 4/19 geeft een overzicht van het percentage beeldend kunstenaars verdeeld over een aantal klassen. Van de kunstenaars heeft 32% een belastbaar inkomen tussen f15.000 en f25.000 en 1% heeft een negatief belastbaar inkomen. In 1994 was dat nog respectievelijk 34% en 5%.

Tabel 4/19 Percentage beeldend kunstenaars naar belastbaar inkomen in 1995 en 1994

inkomensklasse in guldens	percentage beeldend kunstenaars	
	1995	1994
negatief belastbaar inkomen	1	5
f1 tot f5.000	14	10
f5.000 tot f10.000	19	12
f10.000 tot f15.000	17	17
f15.000 tot f25.000	32	34
f25.000 tot f50.000	12	17
meer dan f50.000	5	5
totaal	100	100

Omdat een groot deel van de beeldend kunstenaars zelf te weinig inkomsten heeft om van te leven, is ook gevraagd naar het *netto*-inkomen van de partner (zie Tabel 4/20). Een kleine minderheid (47%) woont samen met een partner (al dan niet met kinderen). In 1995 heeft 56% van deze beeldend kunstenaars een partner die meer dan f25.000 netto per jaar verdient.

Tabel 4/20 Percentage beeldend kunstenaars naar netto-inkomen van de partner in 1995 en 1994

netto-inkomensklasse van partner in guldens	percentage beeldend kunstenaars	
	1995	1994
tot f5.000	4	5
f5.000 tot f10.000	9	7
f10.000 tot f25.000	31	37
f25.000 tot f50.000	39	32
f50.000 tot f100.000	17	18
meer dan f100.000	-	1
totaal	100	100

5 Ontwikkeling van de financiële positie van beeldend kunstenaars

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de ontwikkelingen in de financiële situatie van beeldend kunstenaars over de jaren 1993-1995 geschetst. Er is een groep van 300 beeldend kunstenaars die over al deze jaren (onder andere) gegevens over hun inkomsten en uitgaven als beeldend kunstenaar heeft verstrekt. Verder is er nog een groep van 95 kunstenaars die zowel in 1994 als in 1995 heeft meegedaan.

In de volgende paragrafen wordt het panel van 300 kunstenaars op twee manieren vergeleken:

- a) door de som van de omzet uit beeldende kunst in de jaren '93-'95 te nemen en de 10% *meest succesvolle* en 10% *minst succesvolle* kunstenaars met elkaar te vergelijken.
- b) door de relatieve stijging of daling van de totale omzet uit beeldende kunst in 1995 ten opzichte van 1994 als uitgangspunt te nemen en de 10% relatief sterkste *stijgers* te vergelijken met de 10% relatief sterkste *dalers*.

In Paragraaf 5.2 wordt de som van de omzet in de jaren '93-'95 als uitgangspunt genomen voor een beschrijving van de succesvolle en de minder succesvolle beeldend kunstenaars. De 10% beeldend kunstenaars met de hoogste *totale omzet* uit beeldende kunst in de jaren 1993-1995 zal op een aantal kenmerken worden vergeleken met de 10% kunstenaars die de laagste *totale omzet* had uit beeldende kunst in de jaren 1993-1995.

In Paragraaf 5.3 wordt gekeken van welke beeldend kunstenaars de omzet in 1995 is gestegen of gedaald ten opzichte van 1993. Ook hier zal de 10% van de kunstenaars waarvan de totale omzet uit beeldende kunst relatief het meest is gestegen op een

aantal kenmerken worden vergeleken met de 10% van de kunstenaars waarvan de totale omzet uit beeldende kunst relatief het meest is gedaald. De beschreven resultaten in Paragraaf 5.2 en Paragraaf 5.3 gelden op het niveau van het panel; ze zijn derhalve niet opgehoogd naar populatieniveau.

5.2 Totale omzet uit beeldende kunst in 1993-1995

In deze paragraaf wordt een vergelijking gemaakt tussen de meest succesvolle en de minst succesvolle beeldend kunstenaars voor de jaren 1993-1995. Om tot deze vergelijking te komen is eerst de totale omzet uit beeldende kunst⁴ over de jaren '93, '94 en '95 berekend. Tabel 5/1 geeft hiervan een overzicht. Van de kunstenaars in het panel had 8% een omzet uit beeldende kunst tot f10.000. Zo'n 24% had in totaal in 1993 tot en met 1995 een omzet tussen f25.000 en f50.000.

Tabel 5/1 Percentage beeldend kunstenaars in panel naar totale omzet uit beeldende kunst in de jaren 1993-1995

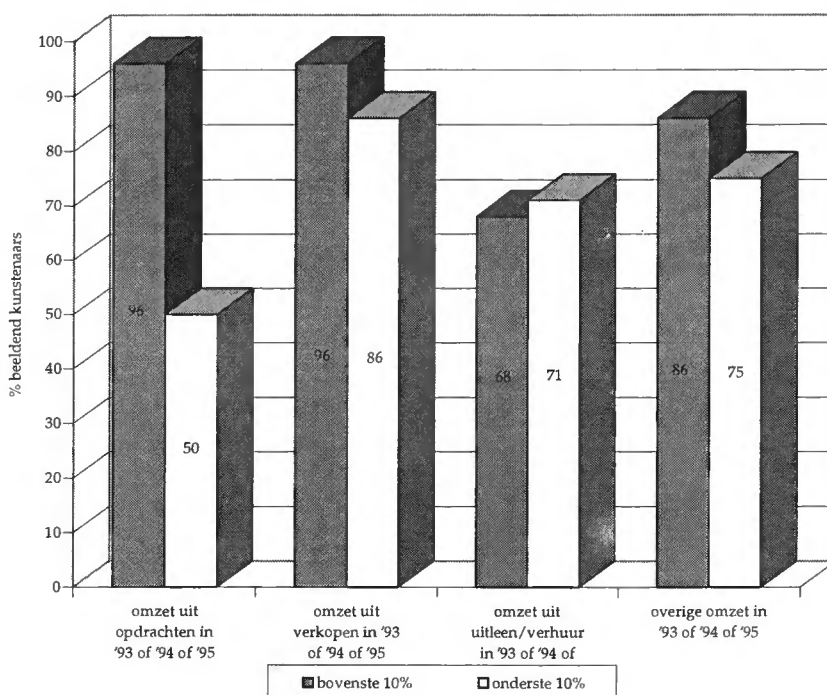
inkomstenklasse in gulden	percentage beeldend kunstenaars
f1 tot f10.000	8
f10.000 tot f25.000 [↓]	17
f25.000 tot f50.000	24
f50.000 tot f100.000	24
f100.000 tot f200.000	17
f200.000 tot f300.000	7
meer dan f300.000	3
totaal	100

De twee groepen kunstenaars die in het vervolg van deze paragraaf met elkaar worden vergeleken, bestaan uit respectievelijk de 10% panelleden met de hoogste en de 10% panelleden met de laagste totale omzet uit beeldende kunst voor de jaren '93 tot en met '95.

⁴ De inkomens na 1993 zijn niet gedefleerd.

Er is eerst gekeken welk deel van de succesvolle en minder succesvolle beeldend kunstenaars in ten minste één van de jaren omzet had uit een bepaalde bron. Aan de hand van Figuur 5/1 wordt duidelijk dat de succesvolle kunstenaars hun naar verhouding hoge totale omzet uit beeldende kunst niet aan één bepaalde omzetbron te danken hebben. Zij halen hun omzet uit alle onderscheiden bronnen. De minst succesvolle kunstenaars zijn vooral ondervertegenwoordigd bij omzet uit opdrachten.

Figuur 5/1 Percentage meest en minst succesvolle beeldend kunstenaars in het panel met omzet uit opdrachten, verkopen, uitleen en overige omzet in 1993, 1994 of 1995

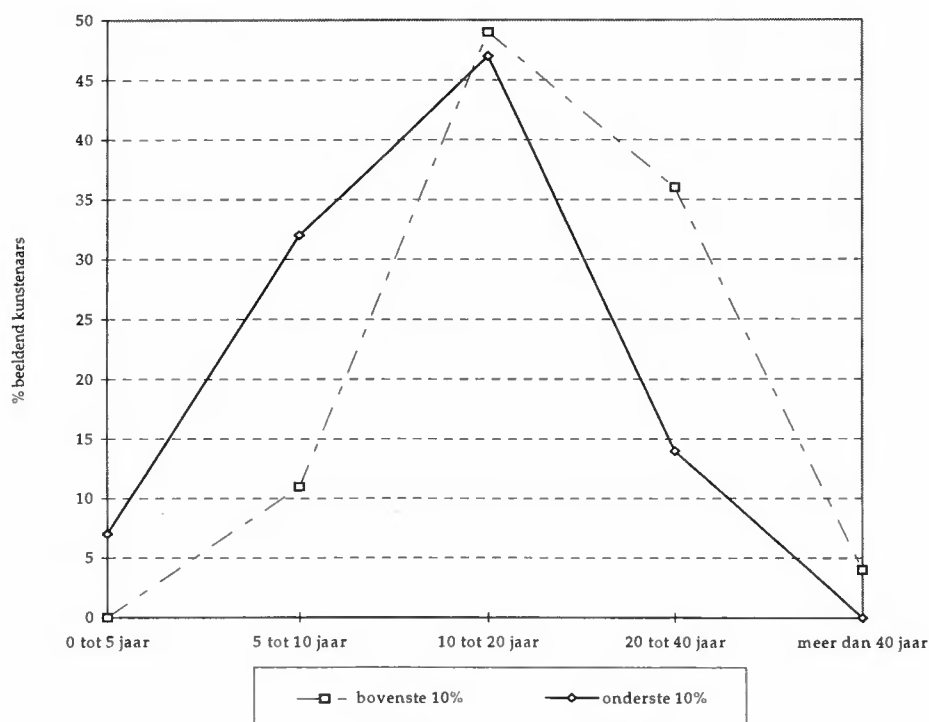
De leeftijd van de kunstenaars laat een duidelijk verschil zien met betrekking tot de hoogte van de omzet uit beeldende kunst: Van de minst succesvolle kunstenaars bevindt 14% zich in de leeftijdscategorie tot en met 34 jaar tegenover 4% van de meest succesvolle kunstenaars. In de leeftijdscategorie 50 tot en met 64 jaar bevinden zich twee maal zoveel succesvolle kunstenaars.¹

In de groep van minst succesvolle kunstenaars is 54% vrouw. In de groep succesvolle kunstenaars is dat 25%.

De vraag of men een opleiding heeft gevolgd aan een academie voor beeldende kunst en of deze opleiding al dan niet is afgesloten met een diploma lijkt niet bepalend te zijn voor succes. Er zijn bijna evenveel succesvolle (75%) als minder succesvolle (71%) kunstenaars met een dergelijke opleiding.

Figuur 5/2 laat zien dat de meest succesvolle beeldend kunstenaars over het algemeen al wat langer werkzaam zijn als zelfstandig beeldend kunstenaar dan de minder succesvolle kunstenaars. Van de minst succesvolle kunstenaars is 32% vijf tot tien jaar werkzaam als beeldend kunstenaar en van de meest succesvolle kunstenaars is dat 11%. Verder is 36% van de meest succesvolle kunstenaars langer dan 20 jaar werkzaam tegenover 14% van de minst succesvolle kunstenaars.

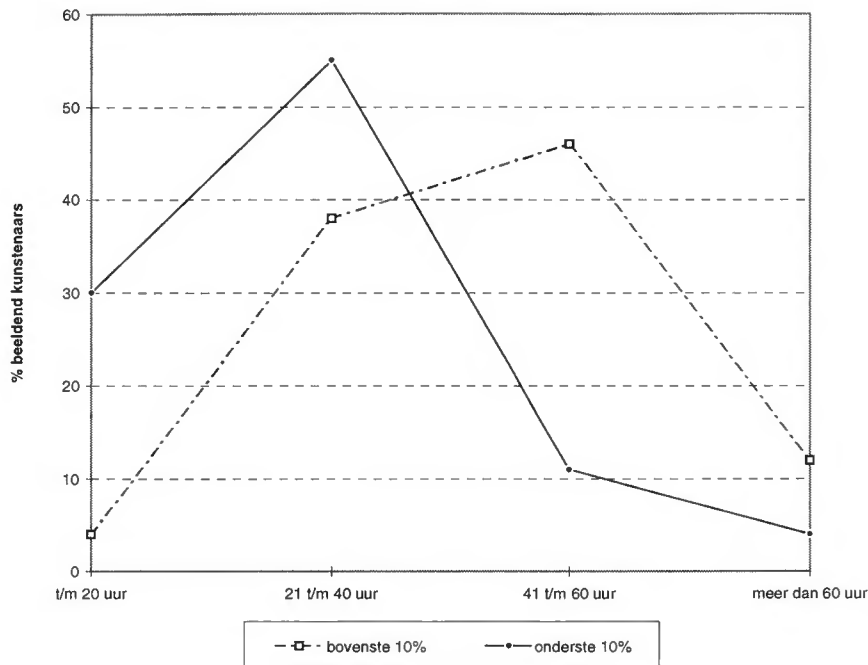
Figuur 5/2 Percentage meest en minst succesvolle beeldend kunstenaars in het panel naar aantal jaren dat men werkzaam is als zelfstandig beeldend kunstenaar

Er lijkt een duidelijke relatie te bestaan tussen het aantal uren dat een kunstenaar besteedt aan het beeldend kunstenaarschap en de hoogte van de omzet uit beeldende kunst. Hieruit kunnen we echter niet afleiden dat of hard werken tot succes leidt of

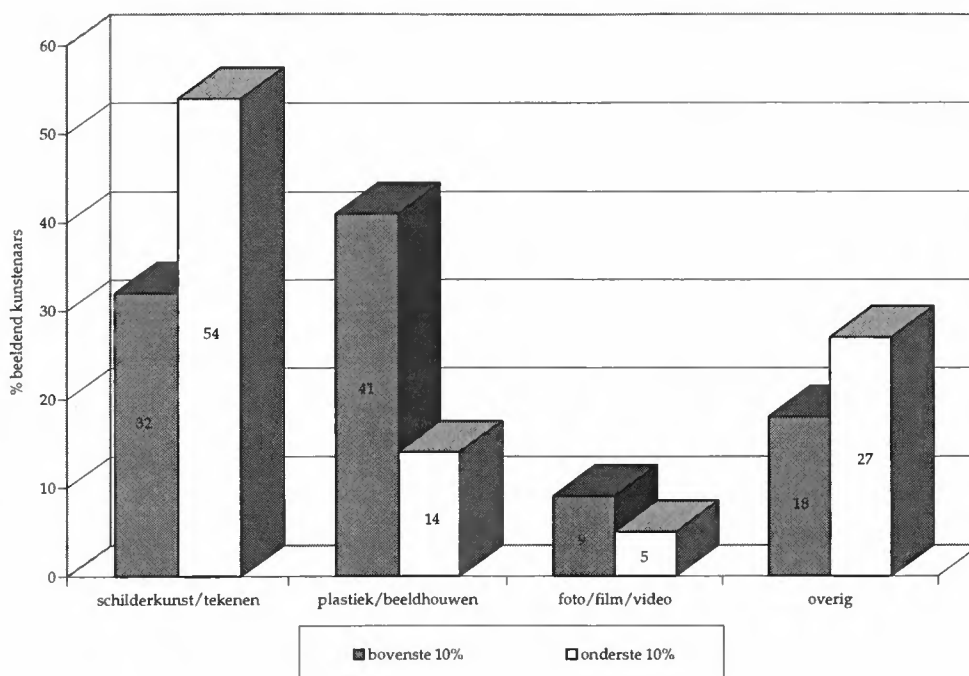
juist het omgekeerde. Van de minst succesvolle kunstenaars werkt 30% twintig uur of minder, van de meest succesvolle kunstenaars is dat 4%. Bijna 46% van deze laatste groep besteedt 41 tot 60 uur per week aan het beeldend kunstenaarschap tegenover 11% van de minst succesvolle kunstenaars (zie Figuur 5/3).

Figuur 5/3 Percentage meest en minst succesvolle beeldend kunstenaars in het panel naar gemiddeld aantal bestede uren per week aan uitoefening beroep

Van de minst succesvolle beeldend kunstenaars heeft 44% schilderkunst of tekenen als belangrijkste techniek tegenover 25% van de meest succesvolle kunstenaars. Van deze laatste groep heeft 32% plastic of beeldhouwen als meest beoefende techniek.

Figuur 5/4 Percentage meest en minst succesvolle beeldend kunstenaars in het panel naar meest beoefende techniek

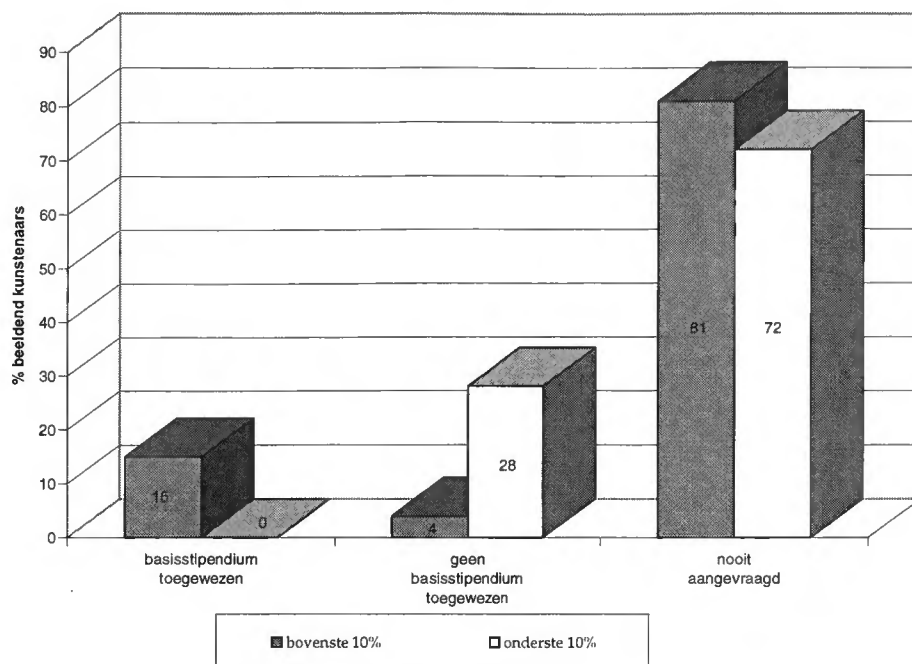

De minst succesvolle kunstenaars besteden over het algemeen wat minder tijd aan activiteiten om opdrachten te verwerven of werk te verkopen dan de meer succesvolle kunstenaars. Zo'n 52% van de minst succesvolle kunstenaars besteedt gemiddeld tot 5% van de tijd aan acquisitie tegenover 43% van de meest succesvolle kunstenaars.

Niet verrassend is verder dat van de meest succesvolle kunstenaars 25% een basisstipendium heeft toegewezen gekregen tegenover 3% van de minst succesvolle kunstenaars. Verder zijn de minder succesvolle kunstenaars vaker afgewezen voor een basisstipendium, maar zij hebben ook vaker een aanvraag ingediend (zie Figuur 5/5).

Figuur 5/5 Percentage meest en minst succesvolle beeldend kunstenaars in het panel naar wel of geen toewijzing van een basisstipendium in 1994 of 1995

Van de meest succesvolle kunstenaars heeft 50% destijds gebruik gemaakt van de BKR. Van de minst succesvolle kunstenaars was dat 30%.

Zoals verwacht mag worden had geen van de succesvolle kunstenaars een bijstandsuitkering in 1995. Van de minder succesvolle kunstenaars had 61% een bijstandsuitkering. In het najaar van 1996 had 54% van deze laatste groep een bijstandsuitkering.

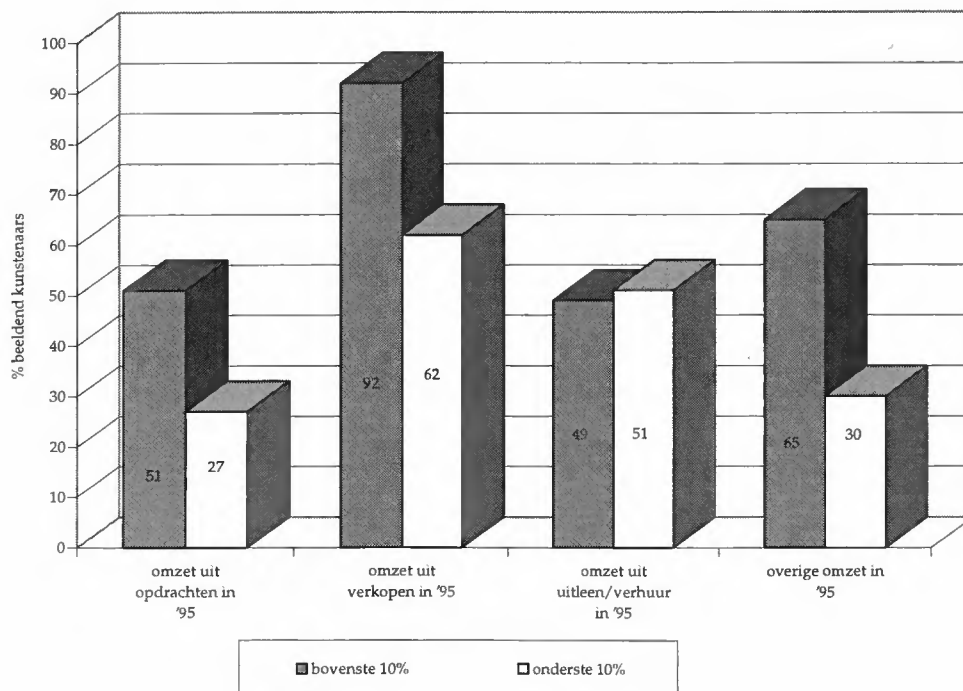
5.3 Verschillen in omzet uit beeldende kunst in 1994 en 1995

In deze paragraaf worden de beeldend kunstenaars waarvan de totale omzet in 1995 in vergelijking met 1994 *relatief* het meest is gestegen, vergeleken met de beeldend kunstenaars waarvan de totale omzet in 1995 ten opzichte van 1994 *relatief* het meest is gedaald. De omzet in 1993 is hier buiten beschouwing gelaten vanwege de omzetschommelingen die zich in de afgelopen drie jaren bij veel kunstenaars hebben voorgedaan. Zo is voor 10% van de kunstenaars in het panel de totale omzet uit beelden-

de kunst in elk van de onderzochte jaren gedaald, terwijl het voor 13% elk jaar is gestegen. De omzet van de overige 77% vertoonde sterke schommelingen; het ene jaar stijgend het volgende jaar dalend en andersom.

In Figuur 5/6 is te zien dat van de relatief grootste 'stijgers' (de bovenste 10%) 51% in 1995 omzet uit opdrachten had, terwijl van de relatief grootste 'dalers' (de onderste 10%) 27% omzet uit opdrachten had. Ook behaalden meer 'stijgers' omzet uit verkoop van vrij werk en overige omzet (subsidies, lesgeven e.d.). De 'dalers' hadden in vergelijking met de 'stijgers', wel iets vaker omzet uit uitleen/ verhuur en gebruiksrecht (respectievelijk 51% en 49%).

Figuur 5/6 Bovenste en onderste 10% beeldend kunstenaars in het panel waarvan de omzet in 1995 t.o.v. 1994 relatief het meest is gestegen respectievelijk gedaald, naar omzetbron

In de leeftijdscategorie van 35 tot en met 49 jaar bevinden zich naar verhouding meer 'stijgers' dan 'dalers'. De leeftijdscategorie van 50 tot en met 64 jaar daarentegen bevat meer 'dalers'. Zo'n 80% van de 'stijgers', is jonger dan 50 jaar. Van de 'dalers' is

dat 68%. Van de beeldend kunstenaars die 50 jaar of ouder zijn behoort het merendeel tot de 'dalers'.

De verdeling tussen mannen en vrouwen is voor beide groepen gelijk. Zowel bij de 'stijgers' als de 'dalers' zijn de mannen (53%) in de meerderheid. Het geslacht lijkt dus niet bepalend voor een omzetsijging of -daling.

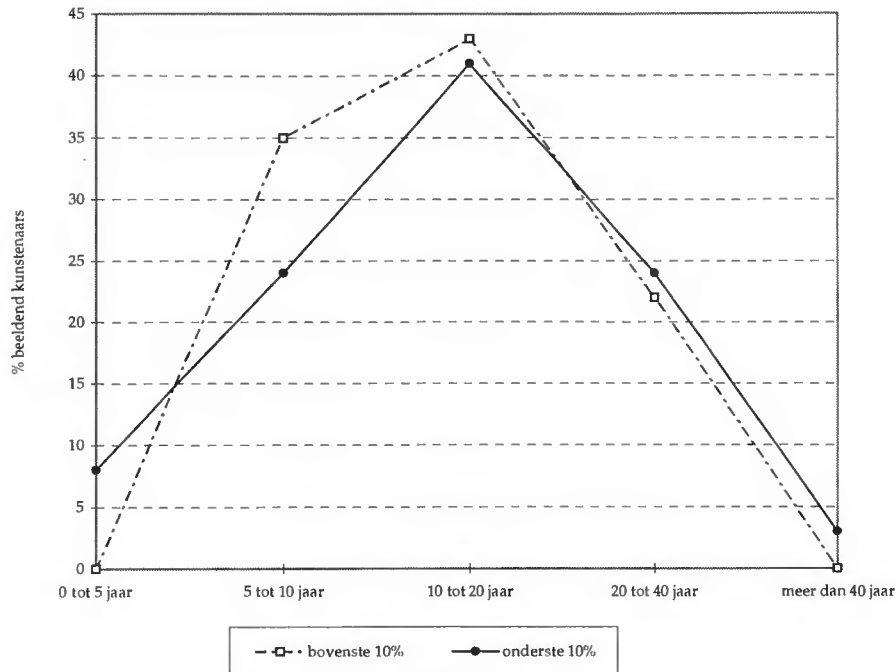
In Paragraaf 5.3 zagen we dat een (afgeronde) opleiding aan een academie voor beeldende kunst weinig verschil lijkt te maken voor de hoogte van de totale omzet in de jaren 1993-1995. Wanneer we een indeling maken naar relatieve stijging of daling van de totale omzet in 1995 ten opzichte van 1994, zijn de verschillen iets groter. Dan blijkt dat 84% van de 'stijgers', een opleiding aan een academie voor beeldende kunst heeft afgerond, tegenover 78% van de 'dalers'.

Het gemiddeld aantal uren dat wordt besteed aan het beeldend kunstenaarschap laat enig verschil zien voor de mate van stijging of daling van de totale omzet in 1995. Bijna 6% van de 'stijgers' en 18% van de 'dalers', besteedt per week gemiddeld twintig uur of minder aan het beeldend kunstenaarschap. Respectievelijk 67% en 59% werkt gemiddeld twintig tot veertig uur per week.

Driekwart van de 'dalers', besteedt gemiddeld tot 10% van hun tijd aan inspanningen om opdrachten te verwerven of werk te verkopen. Zo'n 33% van de 'stijgers', besteedt gemiddeld 10% tot 40% van hun tijd aan inspanningen om opdrachten te verwerven of werk te verkopen tegenover 20% van de 'dalers'.

De relatief sterkste stijging én daling in omzet zit bij kunstenaars die elf tot twintig jaar werkzaam zijn als beeldend kunstenaar. Respectievelijk 43% van de 'stijgers' en 41% van de 'dalers' behoort tot deze categorie. Bijna 65% van de 'stijgers', is meer dan tien jaar werkzaam als beeldend kunstenaar. Van de 'dalers', is 68% meer dan tien jaar werkzaam als beeldend kunstenaar (zie Figuur 5/7).

Figuur 5/7 Bovenste en onderste 10% beeldend kunstenaars in het panel waarvan de omzet in 1995 t.o.v. 1994 relatief het meest is gestegen respectievelijk gedaald naar aantal jaren dat men werkzaam is als zelfstandig beeldend kunstenaar

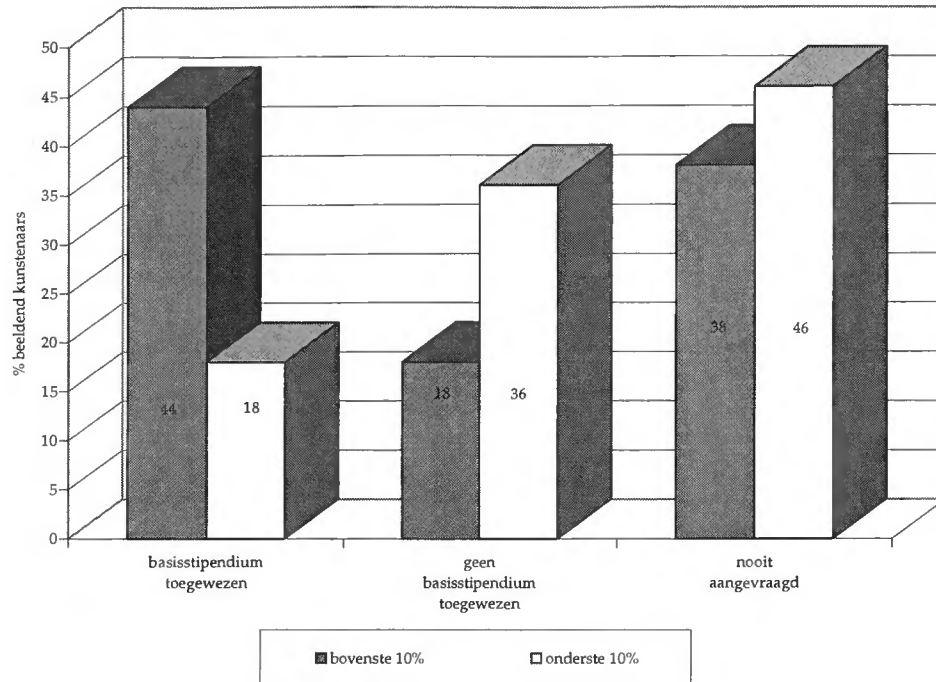
De meest beoefende techniek voor 43% van de kunstenaars in beide groepen is 'tekenen/schilderen'. Ook voor de overige categorieën is er weinig verschil tussen 'stijgers' en 'dalers'.

Van de 'stijgers', had 30% in 1995 een bijstandsuitkering. In het najaar van 1996 heeft nog 22% van deze groep kunstenaars een bijstandsuitkering. Van de 'dalers', had 50% in 1995 een bijstandsuitkering en in het najaar van 1996 nog 39%.

Zo'n 27% van de 'stijgers' en 40% van de 'dalers' heeft destijds gebruik gemaakt van de BKR.

Uit Figuur 5/8 blijkt dat de kunstenaars waarvan de omzet relatief het meest is gestegen, vaker een basisstipendium krijgen toegewezen en minder vaak een stipendium aanvragen dan de kunstenaars waarvan de omzet relatief het meest is gedaald.

Figuur 5/8 Bovenste en onderste 10% beeldend kunstenaars in het panel waarvan de omzet in 1995 t.o.v. 1994 relatief het meest is gestegen respectievelijk gedaald naar wel of geen toewijzing van een basisstipendium in 1994 of 1995

5.4 Verschillen in omzet en in inkomen in 1994 en 1995 voor alle kunstenaars

In de paragrafen 5.2 en 5.3 is gekeken naar verschillen tussen de meest en minst succesvolle kunstenaars en de relatief grootste stijgers en dalers. Het ging hierbij telkens om de bovenste en onderste 10%. In deze paragraaf analyseren we de omzet en het inkomen van *alle kunstenaars*. Met deze analyse willen we factoren opsporen die leiden tot een hogere of lagere omzet of hogere of lagere inkomsten. Het gaat dan om vragen als:

- verdienen mannen meer dan vrouwen?
- verdienen oudere kunstenaars meer dan jongeren?
- welke technieken leveren het hoogste inkomen?

- maakt het uit of een kunstenaar het diploma van de kunstacademie gehaald heeft en hoelang hij/zij hierover gedaan heeft?
- hoe beïnvloedt het inkomen van de partner het inkomen van de kunstenaar?
- levert hard werken, d.w.z. meer uren, een hoger inkomen?

Opgemerkt moet worden dat de analyses in eerste instantie een exploratief karakter hebben. De genoemde vragen trachten we te beantwoorden door twee regressie-analyses uit te voeren, namelijk op de totale omzet uit beeldende kunst in '94 en '95 en op de totale inkomsten in deze twee jaren⁵. De afhankelijke variabele is ofwel de som van de totale omzet uit beeldende kunst in '94 en '95 ofwel de som van de totale inkomsten in '94 en '95.

Als verklarende variabelen zijn opgenomen: geslacht, leeftijd, heeft men een partner, heeft men kinderen, het inkomen van de partner, de beoefende techniek, het aantal uren dat men werkte in 1993, diploma kunstacademie en het aantal jaren dat men gestudeerd heeft op de kunstacademie. De keuze van het merendeel van de verklarende variabelen behoeft weinig toelichting. De relatie tussen het gewerkte aantal uren en de inkomsten of de omzet is op voorhand niet duidelijk. Verdient een kunstenaar meer omdat hij of zij meer uren werkt of werkt een kunstenaar meer uren omdat de inkomsten of de te verwachten inkomsten hoger zijn. Om enig inzicht te verkrijgen in de causaliteit van de relatie tussen het aantal gewerkte uren en de inkomsten hebben we het aantal uren gewerkt in 1993 opgenomen. Het gaat dan dus om het aantal uren dat gewerkt is in het jaar voorafgaande aan de twee jaren waarvan de omzet of de inkomsten verklaard worden. In Tabel 5/2 zijn de resultaten van de regressie-analyses gegeven. In de tweede en derde kolom zijn de schattingsresultaten gegeven van de analyse van de totale omzet uit beeldende kunst, in de laatste twee kolommen zijn de resultaten van de analyse van de totale inkomsten gegeven. In de analyse is de logaritme van de totale omzet uit beeldende kunst of de totale inkomsten opgenomen. Dit betekent dat de coëfficiënten als procentuele veran-

---

⁵ Tot de 'totale inkomsten' behoren ook de inkomsten uit bijstandsuitkering, ander werk en uit overige uitkeringen/pensioenen, dit is het verschil met de 'totale omzet uit beeldende kunst'.

deringen mogen worden geïnterpreteerd. We zien bijvoorbeeld dat de totale omzet uit beeldende kunst van vrouwen 29% lager is dan die van mannen. Kunstenaars met als belangrijkste techniek tekenen/schilderen verdienen 43% minder dan kunstenaars met als belangrijkste techniek plastic/beeldhouwen.

Tabel 5/2 Regressie-analyse van verschillen in totale omzet uit beeldende kunst en totale inkomsten

	totale omzet uit beeldende kunst		totale inkomsten	
	coëfficiënt	t-waarde	coëfficiënt	t-waarde
constante	9.06	22.13 ***	9.48	31.86 ***
vrouw	-0.29	-1.82	-0.22	-1.67 *
partner	0.29	1.20	0.36	1.86 *
kinderen	0.51	2.84 ***	0.14	0.97
<i>leeftijd (t.o.v. categorie tot 35 jr)</i>				
35 tot 45 jaar	0.39	1.87 *	0.13	0.77
45 tot 55 jaar	0.32	1.36	0.19	0.99
ouder dan 55 jaar	0.99	3.16 ***	0.24	0.92
aantal jaren kunstacademie	-0.01	-0.16	0.02	0.37
diploma kunstacademie	0.00	0.00	0.10	0.44
uren p/w besteed aan beeldende kunst in 1994	0.02	2.82 ***	0.02	3.62 ***
<i>netto-ink partner:</i>				
tot f20.000	-0.01	-0.02	0.04	0.16
tot f40.000	-0.22	-0.69	-0.41	-1.64
tot f80.000	0.06	0.20	-0.11	-0.47
meer dan f80.000	-0.00	-0.01	-0.63	-2.19 **
<i>techniek (t.o.v. plastic/beeldhouwen)</i>				
schilderen/tekenen	-0.43	-1.81 *	0.10	0.71
overig	-0.23	-0.97	0.27	1.48
R-kwadraat	0.19		0.15	
aantal	243		267	

* significant op 10%-niveau, ** op 5%-niveau, *** op 1%-niveau.

Het significantieniveau geeft de kans weer dat een gevonden resultaat op toeval berust. Significant op 1%-niveau wil dus zeggen dat de kans dat het gevonden resultaat op toeval berust, kleiner is dan 1%.

Verschillen in totale omzet uit beeldende kunst

Allereerst bespreken we de analyse van de verschillen in totale omzet uit beeldende kunst. We zien drie zeer duidelijke effecten. Kunstenaars ouder dan 55 jaar hebben een veel hogere omzet. Hun omzet is zelfs het dubbele van de omzet van de kunstenaars tot 35 jaar. Kunstenaars tussen 35 en 45 jaar zetten bijna 40% meer om dan de kunstenaars tot 35 jaar. Het ligt voor de hand dat dit leeftijdseffect direct te maken heeft met selectie in voorgaande jaren. Alleen de succesvolle kunstenaars zijn op latere leeftijd nog steeds kunstenaar en zij hebben gemiddeld hogere inkomsten dan hun minder ervaren collega's. Het hebben van kinderen gaat samen met een hogere omzet. Kunstenaars met kinderen zetten ruim 50% meer om dan kunstenaars zonder kinderen. Ook wordt een duidelijk effect gevonden van het aantal gewerkte uren in 1993. Kunstenaars die in 1993 meer uren werkten verdienen meer in de daarop volgende jaren. Gemiddeld levert één uur meer werken 2% meer omzet.

We vinden ook dat vrouwen bijna 30% minder omzetten dan mannen. Verder hebben kunstenaars met als meest beoefende techniek 'plastiek/beeldhouwen' ruim 40% meer omzet dan collega's met als meest beoefende techniek 'schilderen/tekenen'.

Voor de andere factoren worden geen significante effecten gevonden op de omzet. Dit betekent dat het inkomen van de partner niet van invloed is op de omzet van de kunstenaar. Ook heeft het hebben van een diploma van de kunstacademie geen effect op de omzet.

Verschillen in totale inkomsten

De totale inkomsten van de kunstenaar hangen duidelijk samen met het hebben van een partner en het inkomen van de partner. Kunstenaars met partner hebben gemiddeld 37% meer inkomsten. Een hoog inkomen van de partner hangt samen met lagere inkomsten van de kunstenaar. We zien dus dat de omzet van de kunstenaars niet beïnvloed wordt door het inkomen van de partner maar de inkomsten wel. Kunstenaars die meer uren werkten in 1993 verdienen duidelijk meer in de volgende 2 jaar. Ook zien we nog dat vrouwen 22% minder inkomsten hebben dan mannen.

De verschillen in inkomsten tussen kunstenaars met verschillende technieken zijn niet significant.

Opvallend is ook hier dat het hebben van een diploma van de kunstacademie geen invloed heeft op de hoogte van het inkomen. Bovendien heeft het aantal jaren dat men gestudeerd heeft op de kunstacademie geen effect op de inkomsten. Dit duidt erop dat het volgen van een opleiding aan de kunstacademie geen noodzakelijk voorwaarde is voor succes als kunstenaar.

6 Samenvatting

In dit hoofdstuk staan de belangrijkste onderzoeksbevindingen op een rijtje.

conclusies over de financiële positie van beeldend kunstenaars in 1995

- 8% van de beeldend kunstenaars had in 1995 geen omzet (incl. subsidies en basisstipendia) uit beeldende kunst, de overige kunstenaars hebben gezamenlijk zo'n f233 miljoen omgezet. Dit is inclusief de overige omzet (subsidies, buitenland, lesgeven en trainingen en werk voor commissies en advisering) van f82 miljoen;
- 40% van de beeldend kunstenaars had in 1995 hogere beroepskosten dan omzet uit beeldende kunst;
- de totale overige inkomsten (bijstandsuitkering, ander werk, pensioen en in 1995 terugontvangen BTW) bedroegen f118 miljoen;
- de beroepsuitgaven van beeldend kunstenaars in 1995 bedroegen f150 miljoen. Materiaalkosten en huisvestingskosten vormden de grootste kostenposten;
- de totale inkomsten minus de beroepsuitgaven van de beeldend kunstenaars bedroegen in 1995 in totaal f201 miljoen;
- 14% van alle beeldend kunstenaars had in 1995 geen omzet uit opdrachten, verkoop van vrij werk en uitlenen of gebruiksrecht;
- 47% van alle beeldend kunstenaars had in 1995 omzet uit opdrachten. De totale omzet uit opdrachten bedroeg f57 miljoen;
- bedrijven/instellingen en gemeenten waren de belangrijkste opdrachtgevers in 1995, met een aandeel van respectievelijk 33% en 24% in de totale omzet uit opdrachten;
- in 1995 had 71% van de beeldend kunstenaars omzet uit de verkoop van vrij werk. In totaal bedroeg de omzet uit verkopen van vrij werk f81 miljoen;
- particulieren namen het grootste deel (66%) van de aankopen voor hun rekening gevolgd door het bedrijfsleven en de overheid;
- de verkopen geschieden voornamelijk via de galerie en kunsthandel of door de kunstenaar zelf;

- 43% van de beeldend kunstenaars had in 1995 omzet uit verhuur, uitlenen of gebruiksrecht. Daarmee was in totaal f13 miljoen gemoeid;
- het grootste deel van de omzet uit verhuur, uitlenen en gebruiksrecht werd behaald via de niet-commerciële uitleen (54%);
- 57% van alle beeldend kunstenaars had *overige* omzet uit subsidies en/of vergoedingen (f36 miljoen), het buitenland (f3 miljoen), lesgeven en trainingen (f37 miljoen) en werk voor commissies en advisering (f6 miljoen). De totale *overige* omzet bedroeg f82 miljoen.

Conclusies over persoonlijke kenmerken

- de meeste beeldend kunstenaars zijn tussen de 35 en 49 jaar oud (61%);
- zeer weinig kunstenaars zijn jonger dan 25 of ouder dan 65;
- 43% van de beeldend kunstenaars is vrouw;
- een groot deel van de beeldend kunstenaars woont alleen (44%);
- drie kwart van de beeldend kunstenaars heeft een opleiding aan een academie voor beeldende kunst voltooid;
- 94% van de kunstenaars heeft meer dan 5 jaar werkervaring; 45% is 10 tot 20 jaar zelfstandig werkzaam als beeldend kunstenaar.

Conclusies over het beeldend kunstenaarschap in de praktijk

- 'schilderkunst/tekenen' wordt door 54% van de kunstenaars als belangrijkste techniek beschouwd; in 1993 was dat nog 62%;
- 16% van de kunstenaars werkte in 1995 gemiddeld minder dan 20 uur per week; 37% van de kunstenaars werkte gemiddeld meer dan 40 uur per week;
- 73% van de kunstenaars besteedde hooguit 10% van de werktijd aan acquisitiewerkzaamheden.

Conclusies over gebruik van subsidies, stipendia en uitkeringen

- van de kunstenaars die *voor* 1995 ooit een aanvraag voor individuele subsidie hebben gedaan (45%), heeft 53% de aanvraag nooit gehonoreerd gekregen;
- van de kunstenaars die *in* 1995 ooit een aanvraag voor individuele subsidie hebben gedaan (11%), heeft 62% de aanvraag nooit gehonoreerd gekregen;

- tot 1996 heeft 15% van de beeldend kunstenaars ooit een basisstipendium toegevoerd gekregen;
- van alle beeldend kunstenaars had 37% in 1995 een bijstandsuitkering, in het na-jaar van 1996 is dat gedaald naar 31%; in 1993 was dat nog 50%.

Conclusies over de ontwikkeling van de financiële situatie

De onderstaande conclusies hebben betrekking op een panel van 300 beeldend kunstenaars die over de jaren 1993-1995 (onder andere) gegevens hebben verstrekt over hun inkomsten en uitgaven als beeldend kunstenaar.

Totale omzet in de jaren 1993 tot en met 1995

- van de kunstenaars in het panel verdiende 21% in totaal in 1993-1995 tussen f25.000 en f50.000;
- de meest succesvolle kunstenaars haalden hun totale omzet in deze jaren uit alle onderscheiden inkomstenbronnen, de minst succesvolle kunstenaars hadden duidelijk minder vaak omzet uit opdrachten;
- de meest succesvolle beeldend kunstenaars waren in vergelijking met de minst succesvolle beeldend kunstenaars over het algemeen:
  - wat ouder;
  - vaker een man;
  - langer werkzaam als zelfstandig beeldend kunstenaar.
- verder geldt voor de meest succesvolle in vergelijking met de minst succesvolle beeldend kunstenaars dat:
  - ze gemiddeld per week meer uren besteedden aan de uitoefening van het beeldend kunstenaarschap;
  - ze minder vaak 'schilderkunst/tekenen' en vaker 'plastiek/beeldhouwen' hadden als belangrijkste techniek;
  - ze gemiddeld meer tijd besteedden aan activiteiten om opdrachten te verwerven of werk te verkopen;
  - ze vaker een basisstipendium kregen toegewezen dan de minst succesvolle beeldend kunstenaars.

Relatieve stijging of daling in omzet in 1995 ten opzichte van 1994

- de beeldend kunstenaars waarvan de totale omzet in 1995 in vergelijking met 1994 *relatief* het meest is gestegen (de 'stijgers') hadden vaker omzet uit opdrachten, verkoop en overige beeldende kunstactiviteiten;
- de beeldend kunstenaars waarvan de totale omzet in 1995 in vergelijking met 1994 *relatief* het meest is gedaald (de 'dalers') hadden iets vaker omzet uit uitlenen/verhuur en gebruiksrecht;
- beide groepen bestaan uit evenveel mannen als vrouwen;
- de 'stijgers' zijn in vergelijking met de 'dalers' over het algemeen wat jonger;
- de 'stijgers':
  - hebben vaker een afgeronde opleiding aan een academie voor beeldende kunst;
  - besteedden gemiddeld meer tijd aan activiteiten om opdrachten te verwerken of werk te verkopen;
  - kregen vaker een basisstipendium toegewezen dan de 'dalers'.

Bijlage 1 Verantwoording

Het panelonderzoek onder beeldend kunstenaars heeft twee hoofddoelen. Ten eerste moet jaarlijks een goed beeld worden gegeven van de omvang en samenstelling van de markt voor beeldende kunst in Nederland (tot de eerste panelronde was dit beeld onvolledig en onduidelijk). Ten tweede wordt een groep beeldend kunstenaars in de tijd gevolgd, zodat allerlei inkomsten- en kostenontwikkelingen op individueel niveau in kaart kunnen worden gebracht. Deze twee doelen zijn van belang voor de samenstelling en omvang van de steekproef. Er moeten met andere woorden voldoende kunstenaars een aantal malen, liefst achter elkaar, meedoen met het onderzoek. Daarnaast moet, teneinde een representatief beeld voor de hele markt te kunnen geven, het totaal aantal deelnemers per jaar voldoende groot zijn.

Na het eerste en tweede jaar hebben wij een aardige indruk gekregen van de algemene bereidheid van kunstenaars om aan onderhavig onderzoek deel te nemen. Gezien deze ervaring is voor de derde enquêteronde een zogeheten aanvullende steekproef getrokken door het IVA uit Tilburg (het instituut dat het databestand van beeldend kunstenaars in Nederland beheert). De volgende overwegingen en berekeningen speelden een rol bij de keuze voor een aanvullende steekproef.

Aan de eerste ronde van het panelonderzoek hebben 481 kunstenaars deelgenomen. Hiervan deden er 356 ook de tweede keer mee (bijna 75%). Een pessimistische schatting was dat 35% zou afvallen bij de derde ronde. Dan zouden er van deze groep 231 kunstenaars overblijven.

Er waren ook 149 kunstenaars die alleen in de tweede ronde hebben meegedaan (na de eerste ronde is immers ook een aanvullende steekproef getrokken). We veronderstelden dat ook van deze groep 35% zou afhaken, waardoor er 97 kunstenaars zouden overblijven.

Teneinde in de derde ronde weer in totaal aan 500 deelnemers te komen, was een aanvullende steekproef nodig. Daartoe moesten kunstenaars worden benaderd die

nog niet eerder waren benaderd (voor de eerste of tweede ronde). We konden de verwachte respons schatten uit eerdere ervaringen. In 1995 was namelijk een aanvullende steekproef getrokken van 719 kunstenaars, waarvan er 149 hebben meegedaan aan het onderzoek (zo'n 20%). Als we uitgingen van een iets pessimistischer schatting (18%), moesten er 955 'nieuwe' kunstenaars worden benaderd. Hiervan zouden dan immers naar verwachting 172 kunstenaars meedoen, die opgeteld met het hiervoor aantal deelnemers van 231 en 97 zouden leiden tot in totaal 500 deelnemers in 1996.

Resumerend luidt de conclusie dat voor de derde ronde van het onderzoek in totaal 1.460 kunstenaars een enquêteformulier kregen toegezonden (waarvan 356 voor de derde keer, 149 voor de tweede keer en 955 voor het eerst).

De steekproef voor het panel in 1996

De 955 potentiële nieuwe deelnemers werden benaderd nadat het IVA een steekproef had getrokken. Dit moest op zodanige wijze dat de in 1996 in totaal 1.460 te benaderen kunstenaars een representatief beeld vormden van het meest recente IVA-bestand. In dit bestand zitten beeldend kunstenaars die in het verleden te maken hebben gehad met minstens één van de acht onderscheiden 'rijksinstrumenten'. Voor de vorige steekproeven werden drie strata onderscheiden. Het plan was om naar analogie daarvan weer een steekproef te trekken, waarbij alleen de jaartallen zijn geactualiseerd:

1. geen aanvraag ingediend voor 'individuele subsidies' of 'beroepskostenvergoeding' en ook niet in aanmerking gekomen voor de overige zes onderscheiden instrumenten in de jaren 1992 of 1993, maar wel een beroep gedaan op minstens één van de onderscheiden instrumenten in de jaren 1988-1991;
2. in aanmerking gekomen voor een van de acht onderscheiden instrumenten in 1992 of 1993;
3. niet in aanmerking gekomen voor een van de acht onderscheiden instrumenten in 1992 of 1993, maar dat wel geprobeerd.

Beeldend kunstenaars kunnen echter een beroep hebben gedaan op meer dan één regeling. De tweede groep is daarom nog verder te onderscheiden in 2a (in aanmerking gekomen voor één bron), 2b (in aanmerking gekomen voor twee bronnen) en 2c (in aanmerking gekomen voor minstens drie bronnen). Voorts zijn de beeldend kunstenaars uit de subgroepen 2a, 2b en 2c verdeeld in tien categorieën (inkomensdecielen), elk met ongeveer een gelijk aantal kunstenaars op grond van de hoogte van hun totale honoraria uit de acht regelingen. In de eerste categorie zitten kunstenaars die het minst hebben ontvangen en zo verder tot en met de tiende categorie met degenen die het meest hebben ontvangen.

Het IVA heeft er ook deze maal voor gezorgd dat de steekproef van 1.460 kunstenaars voor elk van de strata representatief is wat betreft de factor 'leeftijd' en de factor 'woont in één van de vier grote steden'.

Aangezien de jaartallen bij de drie onderscheiden strata zijn veranderd (van 1991 en 1992 in 1992 en 1993) konden kunstenaars die al eens aan het onderzoek hadden deelgenomen van groep zijn veranderd! Het was dus voor de aanvullende steekproef van belang om te weten hoe de nieuwe frequentieverdeling van de 505 deelnemers van de afgelopen ronde over de onderscheiden groepen er uit zag zodat eventueel de betreffende decielcodes konden worden aangepast.

Zoals gezegd kan de steekproef voor de tweede ronde van 1.460 kunstenaars als representatief worden beschouwd voor de populatie met bijna 10.700 kunstenaars waaruit de steekproef is getrokken. De vraag is nu of de 516 kunstenaars die daadwerkelijk hebben deelgenomen aan de derde ronde van het panelonderzoek afwijken van deze representatieve steekproef. Voorzover dat niet het geval is, kunnen de antwoorden van de 516 kunstenaars met minder aarzeling worden opgehoogd naar populatieniveau. De vergelijking moet zich beperken tot de factor 'gemiddelde leeftijd', omdat het bijna de enige factor is waarover we informatie hebben van de kunstenaars die wel in de steekproef vielen, maar niet hebben deelgenomen aan het onderzoek (ofwel de non-respons). De controlerende vergelijking is gemaakt voor de

vijf eerder onderscheiden groepen. Daartoe is de T-toets gebruikt. De uitkomsten zijn te vinden in Tabel B/3.

De conclusie uit de toetsingsresultaten luidt dat met een onbetrouwbaarheid van 1% voor één van de vijf groepen de hypothese kan worden verworpen dat de leeftijden van de kunstenaars uit de steekproef en die van de deelnemende kunstenaars gelijk zijn. Voor de overige vier groepen wijkt de gemiddelde leeftijd van de deelnemende kunstenaars niet af van de kunstenaars uit de representatieve steekproef. Alleen voor groep 3 is het zo dat de gemiddelde leeftijd van de respondenten hoger is dan de gemiddelde leeftijd in de steekproef.

Tabel B/3 Uitkomsten T-toets op gemiddelde leeftijd* van steekproef en deelnemers, onderscheiden naar vijf groepen

groep	grootheid	steekproef '95	deelname '95	T-toets
1	gem. leeftijd	45.09	47.06	-2.04
	standaard deviatie	9.38	9.43	
	aantal	394	125	
2a	gem. leeftijd	42.66	40.91	2.19
	standaard deviatie	9.76	8.68	
	aantal	436	180	
2b	gem. leeftijd	42.65	41.55	0.87
	standaard deviatie	10.68	8.08	
	aantal	184	67	
2c	gem. leeftijd	45.14	43.11	0.81
	standaard deviatie	9.32	7.57	
	aantal	28	18	
3	gem. leeftijd	39.97	43.17	-3.63
	standaard deviatie	8.63	8.29	
	aantal	400	116	

* voorzover bekend

Uiteindelijk kunnen, met de kanttekening dat de gemiddelde leeftijd van de respondenten in groep 3 afwijkt van de gemiddelde leeftijd in de populatie en gegeven de

bepaalde beschikbare achtergrondinformatie over kunstenaars in het algemeen, de antwoorden van de deelnemers aan de derde ronde van het panelonderzoek worden opgehoogd naar populatieniveau. Daartoe zijn voor elke kunstenaar de antwoorden vermenigvuldigd met de voor de betreffende kunstenaar relevante verhouding N/n^* (N is het aantal kunstenaars in Nederland ultimo 1993; n^* is het aantal kunstenaars dat aan de derde ronde van het panelonderzoek heeft deelgenomen). In Tabel B/4 is te zien welke weegfactoren zijn toegekend aan welke groepen beeldend kunstenaars.

Tabel B/4 Aan beeldend kunstenaars toegekende weegfactoren per decielcode*

decielcode	aantal in populatie N	aantal paneldeelnemers in 1995 (n*)	weegfactor
01	5.085	129	39,42
02	197	12	16,42
03	260	14	18,57
04	215	13	16,54
05	407	40	10,17
06	162	4	40,50
07	149	8	18,63
08	373	38	9,82
09	260	32	8,13
10	279	16	17,44
11	243	9	27,00
12	42	4	6,15
13	47	8	6,15
14	40	5	6,15
15	44	14	6,15
16	33	7	6,15
17	35	8	6,15
18	63	6	6,15
19	35	8	6,15
20	24	4	6,15
21	43	3	6,15
22	25	4	8,17
23	30	4	8,17
24	20	3	8,17
25	25	2	8,17
26	10	1	8,17
27	10	1	8,17
28	10	1	8,17
29	10	1	8,17
30	-	-	-
31	5	1	5,41
32	2.497	116	21,53
totaal	10.684	516	

* Vanwege de kleine aantallen respondenten per deciel hebben de kunstenaars in groep 2c (met decielcodes 22 tot en met 31) dezelfde weegfactor gekregen

In deze serie zijn reeds eerder verschenen:

- **Oordeel over Kunst**
Kwaliteitsbeoordelingen in de Beeldende Kunst
Door: Paul Hekkert en Piet van Wieringen, Vakgroep Psychologie, Faculteit der Bewegingswetenschappen van de Vrije Universiteit, Amsterdam
Mei 1993
- **Kunstuitleen**
Kunstenaars, collecties en publiek
Door: IVA, Peter Hamers, Teunis IJdens en Henk Vinken
November 1993
- **De financiële positie van Beeldend Kunstenaars**
Door: SEO, Erik Brouwer, Peter Hopstaken en Heidi Meulenbeek
November 1994
- **Institutionele Erkenning van beginnende kunstenaars**
Een vergelijking tussen werkplaats- en academiekunstenaars
Door: IVA, Henk Vinken en Ludo van Dun
November 1994
- **Beeldende Kunstbeleid WVC**
Subsidies, opdrachten en aankopen 1984-1991
Door: IVA, Henk Vinken, Ludo van Dun, m.m.v. Henni Sendens
November 1994
- **Kwaliteit en Professionaliteit**
Evaluatie van het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst
Samenvattend rapport
Door: Erasmus Centrum voor Kunst- en Cultuurwetenschappen, W. de Nooy en T. IJdens
November 1994
- **Beeldende Kunstbeleid OCenW**
Subsidies, opdrachten en aankopen 1989-1992
Door: IVA, Henk Vinken en Ludo van Dun
April 1995
- **Provincie en Stad**
Een evaluatie van de Rijksbijdrage Beeldende Kunsten en Vormgeving 1988-1993
Door: Afd. BKBV, Bart Lommen en Paul Terwiel
Oktober 1995
- **Fotografen in Nederland 1**
De sociaal-economische positie van fotografen belicht
Door: SEO, P. Hopstaken, H. Meulenbeek en M. Rengers
Januari 1996
- **Fotografen in Nederland 2**
Erkenning en inkomensvorming van fotografen via het beeldende kunstbeleid van het Rijk
Door: IVA, H. Vinken en L. van Dun
Januari 1996
- **De financiële positie van beeldend kunstenaars II**
Door: SEO, Peter Hopstaken en Heidi Meulenbeek
April 1996
- **Beeldende Kunstbeleid OCenW**
Door: IVA, H. Vinken en L. van Dun
Juli 1996
- **Kwaliteitsimpuls voor de kunstbeschouwing**
Door: Onderzoeksschool Kunstgeschiedenis, Sven Lütticken
December 1996

- **Ex-BKR-kunstenaars in het rijksircuit**
Een vergelijkend onderzoek naar erkenning en inkomstenvorming
Door: Ludo van Dun, George Muskens en Henk Vinken
Januari 1997